

СОНГУУЛИЙН ХОЛИМОГ ТОГТОЛЦОО

Одоогоос гучин жилийн тэртээ анхны ардчилсан өөрчлөлт хийгдэж, түүнээс хойш сонгуулийн тогтолцоог хэдэнтээ өөрчилсөн боловч монголчууд сонгуульд өгсөн санал нь Улсын Их Хурал (УИХ) дахь суудлын тоонд тусгалаа олох механизмыг боловсронгуй болгох замаар сонгуулийн үйл явцыг засаж сайжруулахыг чармайж байна. Үүнд ялангуяа сонирхол татаж буй асуудал нь сонгуулийн холимог тогтолцоо юм.

Сонгуулийн чухам ямар тогтолцоотой байвал зохихыг Монголын ард түмэн өөрсдөө шийдэх учир эл тайлан холимог тогтолцоог таашаах, эс таашаахад бус харин уг тогтолцооны ямар загварууд байх боломжтой, тэдгээрээс үүсэж болох нөлөө, үр дагаврыг ерөнхийд нь болон Монгол Улсын нөхцөлийг авч үзэж тайлбарлахыг зорьсон болно.

Сонгуулийн холимог тогтолцооны онцлог нь түүний нэрээс тодорхой харагдах бөгөөд уг тогтолцоо нь хоёр буюу түүнээс дээш бүрэлдэхүүнтэй байдаг. Нэг бүрэлдэхүүн хэсэг нь мажоритар (олонх/дийлэнхийн) тогтолцоо юм. Үүнд харьцангуй олонхын тогтолцоо (ХОТ) нэн түгээмэл байхын зэрэгцээ багц санал (БС) буюу томсгосон тойрогт олон мандат бүхий тогтолцоо байж болохоос гадна хоёр шатлалт тогтолцоо (ХШТ)-г ч ашиглах нь бий. Холимог тогтолцоонд хоёр дахь бүрэлдэхүүн хэсэг нь хувь тэнцүүлсэн тогтолцоо (ХТТ) байх бөгөөд ихэнхдээ намын жагсаалтаар санал хураах хувилбарыг ашигладаг.

Сонгуулийн тогтолцоог өөрчлөх асуудлаар Монгол Улсад өдгөө өрнөж буй улс төрийн хэлэлцүүлэгт хувь нэмэр оруулахад зориулж энэхүү тайланг гаргав.

ПАРАЛЛЕЛЬ УУ ЭСХҮЛ ХОЛИМОГ ХУВЬ ТЭНЦҮҮЛСЭН ТОГТОЛЦОО ЮУ?

Сонгуулийн холимог тогтолцооны хоёр үндсэн хэлбэр байна. Параллель тогтолцооны бүрэлдэхүүнд багтах сонгуулийн хоёр тогтолцоо нь тусдаа бөгөөд харилцан хамааралгүй. Парламентын хэдэн гишүүнийг буюу хэдэн суудлыг аль тогтолцоогоор сонгох нь тодорхой тогтмол тоо байдаг.

Параллель тогтолцоогоор явагдсан сонгуулийн дүн нь нэг талаас олонх/дийлэнхийн тогтолцоогоор явагдсан сонгуулийн дүн буюу хувь тэнцүүлээгүй дүн, нөгөө талаас хувь тэнцүүлсэн тогтолцооны дүнгийн нийлбэрээр тодорхойлогдоно. Параллель тогтолцоо нь цэвэр олонх/дийлэнхийн тогтолцоотой харьцуулбал сонгогчдын санал гээгдэх буюу хувь тэнцвэргүй байдлыг багасгадаг ч хууль тогтоох байгууллагыг бүхэлд нь хувь тэнцүүлэх зарчмаар бүрдүүлдэггүй.

Холимог хувь тэнцүүлсэн тогтолцоо (ХХТТ) бол сонгуулийн хоёр тогтолцоог уялдуулж холбон хувь тэнцүүлэхийг зорьдог. Тодруулбал, олонх/дийлэнхийн тогтолцооны дүнг тодруулсны дараа хувь тэнцүүлэх журмаар хуваарилах суудлын тоог тогтоож, улмаар хувь тэнцүүлсэн дүн буюу нийлбэрийг нь тооцон гаргадаг. Эдгээр хоёр тогтолцоо практикт хэрхэн хэрэгждэгийг Хавсралт 1-ээс үзэж болно.

2022 оны наймдугаар сарын байдлаар параллель тогтолцоог дэлхийн 23 улс, нутаг дэвсгэрт; холимог хувь тэнцүүлсэн тогтолцоог есөн улс хэрэглэж байна. Эдгээр улс, нутаг дэвсгэрийн сонгуулийн тогтолцоо, бүтэц, зохион байгуулалт, үйл ажиллагааны дэлгэрэнгүй мэдээллийг Хавсралт 2-оос үзнэ үү. Дарангуйлагч, хэт жижиг, дайн, мөргөлдөөнтэй, жендерийн болон тодорхой хэсэг бүлгийн төлөөлөлд зориулж хувь тэнцүүлсэн тогтолцоог сонгосон, бүрэн гүйцэд мэдээлэл авах боломжгүй улсуудыг энэхүү жагсаалтад оруулаагүй болно. Түүнчлэн Шотландын парламентын сонгуульд ашигладаг холимог хувь тэнцүүлсэн тогтолцооны хувилбарыг мөн жишээ болгон орууллаа. Монгол Улсын Их хурал 2011 онд хуульчилж, улмаар 2012 оны УИХ-ын сонгуульд хэрэглэсэн параллель тогтолцоог дэлгэрэнгүй байдлаар харьцуулж харуулахыг мөн зорьсон.

Сонгуулийн бүх тогтолцоо практикт чухам ямар үр дүнд хөтлөх нь ихэнх тохиолдолд тогтолцоог хэрхэн хуульчилсан буюу нарийвчилсан зохицуулалтуудыг яаж шийдсэнээс

хамаардаг. Тэрхүү сонголт заримдаа ухамсартай хэлэлцүүлэг, шийдвэрээс, бусад үед үр дагаврыг нь гүйцэд ойлгож сайтар бодож тунгаалгүй, магадгүй урьд өмнөх практикийг механикаар үргэлжлүүлснээс шалтгаалах нь ч байна.

Эдгээр нарийвчлах асуудалд дараах хүчин зүйлс багтана.

- **Мажоритар болон хувь тэнцүүлсэн тогтолцоогоор хуваарилах суудлын харьцаа**

Холимог тогтолцоог сонгосон зорилго нь улс төрийн гол хүчнүүдийн оролцоог хангахад чиглэж буй бол хоёр бүрэлдэхүүн хэсгийн суудлын тоо нь төстэй байна. Жишээлэн авч үзсэн орнуудын туршлагыг харахад дээрх хоёр тогтолцоогоор хуваарилах суудлын тооны зөрүү буюу их, багын харьцаа 2:1-ээс хэтрээгүй байгааг харж болно. Параллель тогтолцоонд намын жагсаалтаас сонгох суудлын тоо ахиу байх тутам сонгуулийн нийт дүн бүхэлдээ тэр хэмжээгээр хувь тэнцүү байх талтай.

Холимог хувь тэнцүүлсэн тогтолцооны үндсэн зарчим сонгуулийн дүнг ерөнхийд нь хувь тэнцүүлэхэд чиглэдэг. Гэхдээ намуудын авсан саналыг хувь тэнцүүлэхэд гарах дүнтэй харьцуулахад мажоритар суудал нь тооны хувьд илүү гарах тохиолдол байна. Тэдгээр илүү суудлыг нэмэгдэл суудал (overhang seats) гэж нэрлэнэ. Нэмэгдэл суудал нь парламентын суудлын тоог нэмж томосгоход нөлөөлнө. Энэ тохиолдолд нэмэгдэл суудал авсан намуудын төлөөлөл түлхүү болж хууль тогтоох байгууллагын бүтцийг авч үзэхэд сонгогчдын өгсөн саналтай хувь тэнцэх чанар нь нэмэгддэггүй. Намын жагсаалтаас сонгогдох нийт суудлын хувь буурах тутам нэмэгдэл суудлын тоо өсөх тал ажиглагдана. Жишээ нь, үндэсний хэмжээний нэг жагсаалтаас хэд хэдэн тойргийн жагсаалтад шилжихэд ийнхүү нэмэгддэг байна.

Үүнээс зайлсхийх нэг боломж байдаг нь нэмэлт суудлыг цөөн төлөөлөлтэй намуудад хуваарилж парламентын бүтцийг бүхэлд нь хувь тэнцэх байдлаар бүрэлдүүлэн тэнцвэржүүлэх механизмыг үндсэн хуульд тусгаж зохицуулах боломжтой ба Герман Улсад 2013 онд ийм арга хэмжээ авсан байдаг. Энэ арга нь мөн л хууль тогтоох байгууллагын суудлын тоог нэмэгдүүлэх бөгөөд намуудын дэмжлэг харьцангуй ялгаатай орон нутагт буюу тойргуудад тэнцвэржүүлэх механизм үйлчлээд эхэлбэл эл нэмэгдэл нэлээд хэмжээгээр ихэснэ.

Хууль тогтоох байгууллагын суудлын тоо нэмэгдэхээс зайлсхийх боломжит арга замуудын нэг нь намын жагсаалтаас хувь тэнцүүлэх зарчмаар ногдох суудлын тоог зохих хэмжээгээр цөөлөх явдал юм. Хоёр дахь арга нь Холимог хувь тэнцүүлсэн тогтолцооны нэмэгдэл мандатын тогтолцооны хувилбарыг (*Additional member system*) хэрэглэх явдал бөгөөд энэ хувилбарын талаар доор тайлбарлана. Дээр дурдсан хоёр хувилбарын алинд ч хувь тэнцүүлэх зарчмаас нэлээд хазайсан үр дүн ажиглагдах ба нэмэгдэл мандатын тогтолцоонд энэ хазайлт арай бага байх болно.

- **Хувь тэнцүүлэх тогтолцооны тойргуудын хэмжээ, түвшин**

Намын жагсаалтаас хувь тэнцүүлэх тогтолцоог нийт үндэсний хэмжээний нэг тойрогт эсхүл засаг захиргаа, бусад холбогдох нэгжид үндэслэн байгуулсан орон нутгийн тойргуудын түвшинд хэрэглэж болно. Сүүлийнхийг сонгосон нөхцөлд жагсаалтаас сонгогдсон гишүүд нь орон нутгаа төлөөлөх буюу тухайн орон нутгийн засаглалын бүтэцтэй ажил хэргийн бодит холбоо харилцаа тогтоох боломж бүрдэнэ.

Харьцуулан авч үзэж байгаа улсуудын хувьд Герман, Итали, Япон гэх мэт томоохон парламенттай улсуудад орон нутгийн тойргуудад намын жагсаалтаар санал хураах хувь тэнцүүлсэн тогтолцоо байдаг. Орон нутгийн тойрогт намын жагсаалтаас сонгогдох суудлын дундаж тоо нь тойрог тус бүрд байх улс төрийн намуудын төлөөллийг хангахуйц (Италид 6, Германд 19, Японд 16) түвшинд байдаг. Цөөн суудал бүхий харьцангуй жижиг парламенттай улсуудад орон нутгийн тойргуудад суудал хуваарилах байдлаар улс төрийн олон намын төлөөллийг хангах бололцоо үгүй аж.

- **Хувь тэнцүүлэх зарчмаар жагсаалтаас сонгогдох шалгуур**

Хувь тэнцүүлэх тогтолцооны зорилго нь янз бүрийн улс төрийн үзэл санаа, бодлого, байр суурийг дэмжигч улс төрийн бүлэг хэсгүүдийн оролцоог хувь тэнцүү зарчмаар хангахад чиглэдэг. Үүнтэй холбоотой зөвхөн намууд (харьцуулан авч үзэж буй улсуудад байгаа шиг) намын жагсаалтаар сонгуульд оролцон хувь тэнцүүлэх зарчмаар суудал авах боломжтойгоор зохицуулах нь энгийн үзэгдэл юм. Жагсаалтаар санал хурааж хувь тэнцүүлэх зарчмаар суудал хуваарилахад бие даагчдыг оролцуулах

нь техникийн талаасаа боломжтой боловч улс төрийн намуудаар хязгаарлах нь илүү хялбар байна.

- Саналын хуудасны тоо

Параллель болон холимог хувь тэнцүүлсэн тогтолцооны аль аль нь сонгуулийн хоёр системээс бүрэлдэх тул сонгогч нэр дэвшигчид болон жагсаалтад нэжгээд санал өгөх шаардлага үүснэ. Чингэхэд хоёр тусдаа саналын хуудас бөглөх эсхүл нэг хуудсанд саналаа дараалан бөглөхөөр байж болно (сүүлийн тохиолдолд нь сонгогч саналын хуудсанд хоёр санал өгч байгаа тул саналын хоёр хуудас бөглөсөн гэж тооцож болно). Түгээмэл биш боловч сонгогч нэг саналын хуудсаар нэр дэвшигч(нар)-д өгсөн саналыг тухайн нэр дэвшигчийн намд өгсөн санал гэж автоматаар давхар тооцох нь бас бий.

- Намын жагсаалтаар санал хураах хувь тэнцүүлсэн тогтолцооны суудал хуваарилах арга

Намын жагсаалтаар санал хураах хувь тэнцүүлсэн тогтолцооны суудал хуваарилах үндсэн хоёр хувилбар байдаг. Үүнд:

- Хамгийн их үлдэгдэл (ХИҮ)-ийн зарчим буюу нэг суудалд ногдох саналын квотыг тооцсоны үндсэн дээр нэг буюу түүнээс олон квот хангасан намуудад ногдох суудлыг хуваарилсны дараа үлдсэн суудлыг квотод хамгийн их дөхсөн намуудад олгоно. Нийт хүчинтэй саналын тоог парламентын суудлын тоонд хуваах Hare-гийн квотыг үүнд хамгийн өргөн ашигладаг ба жишээ болгон авч үзэж буй улсуудад Германаас бусад нь энгийн хэлбэрийг хэрэглэдэг байна.

Германд Hare-гийн квотын илүү төвөгтэй хэлбэрийг ашигладаг. Тодруулбал, үлдэгдлийг тоолохдоо Hare-гийн квотын хагасыг давсан саналуудыг бүхэлдэн нэмж, Hare-гийн квотын хагаст хүрээгүй саналуудыг бүхэлдэн хасдаг. Чингэснээр ихэнх тохиолдолд Hare-гийн квотыг энгийн хэлбэрээр нь хэрэглэсэнтэй ижил үр дүн гардаг ч зарим тохиолдолд хуваарилсан суудлын тоо нь нийт суудлын тоонд хүрэхгүй үе байна. Энэ нөхцөлд хоёр тоог тохируулахын тулд квотыг өөрчилдөг.

- Хамгийн их дундаж (ХИД)-ийн зарчмыг ашиглах нөхцөлд тодорхой шатанд хамгийн олон санал авсан

намд суудал хуваарилдаг. Тухайн намын суудлын тоо нь урьдчилан тогтоосон хүчин зүйлүүдэд хуваагдах замаар багасдаг. Нийтлэг тохиолддог хоёр хуваагчийг дурдахад Японд хэрэглэдэг *d'Hondt*, 1, 2, 3..., Шинэ Зеландад хэрэглэдэг *Sainte-Lague*, 1, 3, 5..., байна.

Практикт *Hare* ХИД, *d'Hondt* ХИД болон *Sainte-Lague* ХИД хэрхэн ажилладагийг Хавсралт 1-ийн жишээнээс үзнэ үү.

Мөн чанарын хувьд *d'Hondt* ХИД том намуудад *Sainte-Lague* ХИД-аас илүү таатай бол жижиг намуудад *Hare* ХИД нь *Sainte-Lague* ХИД-аас тохиромжтой байх үе бас байдаг.

Дээрх шийдлүүдээс үүдэх үр дүн нь тухайн улс орны нөхцөл байдлаас ихээхэн шалтгаалдаг. Ихэнх тохиолдолд ялгаа нь тодорхой бөгөөд харьцангуй бага байх боловч зарим тохиолдолд тийм биш үе тохиолдоно. Үүний тод жишээ нь Тунист харагдсан. 2011 онд цэвэр хувьд тэнцүүлэх тогтолцоо сонгож намын жагсаалтаар санал хураан суудал хуваарилахад нийт хүчинтэй саналын 37 хувийг авсан хамгийн том намд ХИД *Hare*-гаар нийт суудлын 41 хувь ногдож, парламент дахь бусад намтай зөвшилцөхөд хүрсэн. Хэрэв *Sainte-Lague* ХИД-аар суудал хуваарилсан бол дээрх намд нийт суудлын 55 хувь ногдож засгийн газрыг дангаараа бүрдүүлэх, *d'Hondt* ХИД-аар нийт суудлын 69 хувь ногдох байв. Ингэснээр Засгийн газрыг дангаараа бүрдүүлээд зогсохгүй, дангаараа үндсэн хуульд нэмэлт өөрчлөлт оруулах боломж нээгдэх байжээ.

Холимог хувь тэнцүүлсэн тогтолцоонд суудал хуваарилахад ХИД-ийн зарчмыг ашиглах нь парламентын суудлын тоог тогтмол байлгах сайн талтай тул улс төрийн хувьд хүсмээр төдийгүй, үндсэн хуультай нийцэх талаасаа ч давуу байж болох юм. Нэмэлт гишүүний систем гэгддэг энэхүү холимог хувь тэнцүүлсэн тогтолцооны хувилбарыг Шотландын парламентыг бүрдүүлэхэд хэрэглэдэг. Мажоритар суудлыг тоолсны дараа нам тус бүрийн парламентад эзлэх мажоритар суудлын тоонд үндэслэх хуваагч ашиглан ХИД-ийн зарчимд үндэслэн намын жагсаалтаас сонгогдох суудлыг хуваарилна. Жишээ нь, намын жагсаалтын суудал хуваарилахын өмнө нэг мажоритар суудал авсан намын саналыг *d'Hondt* ХИД-ийн зарчмын дагуу хоёрт, *Sainte Lague* ХИД-аар гуравт хуваана. Түүнчлэн хоёр мажоритар суудал авсан намын саналыг *d'Hondt* ХИД-ийн зарчимд үндэслэн гуравт, *Sainte*

Lague ХИД-аар тавд гэхчлэн хуваах бөгөөд энэ зарчмыг хэрэглэснээр нэмэгдэл суудлын асуудал үүсэхгүй.

- **Хувь тэнцүүлсэн тогтолцоонд намын нээлттэй болон хаалттай жагсаалтаар санал хураах сонголт**

Хувь тэнцүүлсэн тогтолцоонд хаалттай жагсаалтаар санал хураах бол хэнийг, ямар дарааллаар оруулахыг нам шийдвэрлэх ба үүнд жендерийн төлөөллийг хангах гэх мэт хуульд заасан шаардлагад нийцүүлнэ. Нээлттэй жагсаалтаар санал хурааж буй нөхцөлд сонгогч нэр дэвшигчийг сонгож санал өгнө.

Намын хаалттай жагсаалтаар санал хураах нөхцөлд нэр дэвшигчдээ хэрхэн жагсаах нь намын байгууллагын эрх мэдлийн асуудал болох бөгөөд нэр дэвшүүлэхэд жендер болон цөөнхийн төлөөллийг хангах хуулийн шаардлага тавигдаж болох юм. Нэр дэвшүүлэх үйл явцыг улс төрийн намын тухай хуульд дотоод ардчилал, намын гишүүний талаар болон намын жагсаалтын эхний байруудыг мөнгөөр цохиж авахад хяналт тавих заалт оруулах зэргээр журамлаж болно.

Намын нээлттэй жагсаалтаар санал хураах хувь тэнцүүлсэн тогтолцоо нь аль нэг намын төдийгүй, тухайн намын санал болгосон тодорхой нэр дэвшигчийн талаар сонголт хийх боломжийг сонгогчдод олгодог. Сонгогчдоос хангалттай дэмжлэг хүлээсэн нэр дэвшигчийн намын жагсаалтад эзлэх байр дээшилнэ. Нидерланд Улсад *Hare* квот ХИҮ-ийн 25 хувийг, Чех Улсад намын нэр дэвшигчид нийт сонгогчоос өгсөн саналын таван хувийг шалгуур үзүүлэлт болгодог байна. Энэхүү шалгуурыг хэт өндөр тогтоовол нээлттэй жагсаалтын сонгуулийн үр дүнд үзүүлэх нөлөө багасах ба бодит бус мэт харагдах талтай. Түүнчлэн нээлттэй жагсаалтын зохицуулалт нь нэр дэвшүүлэх үйл явцад жендер болон цөөнхийн төлөөллийн оролцоог хангахад ямар үр дагавар гаргаж болохыг давхар бодолцох нь зүйтэй.

- **Парламентад суудал хуваарилахад оролцох саналын босго**

Холимог системийн хэлбэрүүдийг хэрэглэдэг олон орон улс төрийн намыг хагалж хуваахгүйн тулд хууль тогтоох байгууллагад төлөөлөлтэй болох намд албан ёсны босго буюу авбал зохих саналын доод хувийг тогтоодог. Тэрхүү босгыг давсан намд намын жагсаалтаас нэр дэвшигчид

нь суудал эзлэх нөхцөл бүрддэг. Харьцуулсан судалгаанд хамрагдсан Герман, Кыргызстан, Литва, Шинэ Зеланд улсуудад саналын босго нийт хүчинтэй саналын таван хувь байгаа нь хамгийн түгээмэл хувилбар ба Итали, Япон улсуудад байх гурван хувийн босгыг мөн хүлээн зөвшөөрөх хандлага тогтсон байдаг. Эвслийн намуудад илүү өндөр босго (Итали) тавих, мажоритар суудал цөөн авсан нам босгыг автоматаар давах (Герман болон Шинэ Зеланд) зэрэг нэмэлт зохицуулалт байж болно.

Албан ёсны босго байдаг эсэхээс үл хамаарч намын жагсаалтаар санал хураах хувь тэнцүүлсэн тогтолцоотой бүх улсад “нуугдмал” босго байдгийг дурдах нь зүйтэй. Энэ нь тойргийн цар хүрээнээс хамаардаг. Жишээ нь, намын жагсаалтаар санал хураах хувь тэнцүүлсэн тогтолцоонд ХИҮ-ийн зарчмаар суудал эзлэхийн тулд намд сонгуулийн нэг квот байх ёстой. *Hare*-гийн ХИҮ-ийн зарчмыг хэрэглэсэн тохиолдолд тойрог 10 мандаттай бол квот нь 10, таван мандаттай бол 20, дөрвөн мандаттай бол 25 хувь байх болно. Энэхүү босгыг даваагүй нам зөвхөн үлдэгдэл дээр буух ба нэг суудал авч болох ч үлдэгдэл нь ямар байгаагаас шалтгаална.

Албан ёсны босго улс төрийн ямар үр дагавартай байж болохыг Германы туршлагаас харж болно. Сонгуулийн өмнөх кампанит ажлын явцад жижиг нам босгыг давах нь эргэлзээтэй бол ирээдүйд эвслийн засгийн газраа байгуулж болзошгүй гэж үзсэн том нам өнөөх жижиг намыг босго давуулж парламентад суудал эзлүүлэхийн тулд түүнд санал өгүүлэхээр дэмжигчдийнхээ зарим хэсгийг уриалж болно.

- **Гадаадад санал өгөх**

Гадаадад санал авах/өгөх нь өнгөн дээрээ холимог сонгуулийн тогтолцоотой хамааралгүй, тусдаа асуудал мэт боловч санал хураах ажлыг зохион байгуулж хэрэгжүүлэхэд зохион байгуулалт талаас бэрхшээл үүсэх магадлал байх тул хамаатай асуудал мөн. Харьцуулсан судалгаанд хамрагдсан, төрийн захиргааны хүчин чадлын хувьд хязгаарлагдмал зарим улс (Нерал) гадаадад санал хураадаггүй бол зөвхөн дипломат ажилтнууд, тэдний гэр бүл, ажиллагсдаар (Лесото) санал хураалтыг хязгаарладаг. Гэхдээ харьцуулан судалсан бусад улсын хувьд сонгогчийн нэрийн жагсаалтад бүртгүүлсэн хүмүүс гадаадаас санал өгөхийг зөвшөөрдөг байна.

Гадаадаас санал өгөх ажиллагааг зохион байгуулалтын талаас нь хялбар байлгахын тулд зөвхөн намын жагсаалтад санал өгөх байдлаар хязгаарлах эсэхийг эхлээд шийдвэрлэх шаардлагатай. Хувь тэнцүүлсэн тогтолцоонд улс нь нэг тойрог болох тохиолдолд гадаадад суугаа сонгогч Киргиз улсын жишээгээр нэг л саналын хуудас хүлээж авна. Японд гадаадад байгаа сонгогчид мажоритар суудлын төлөө өрсөлдөж буй нэр дэвшигчид санал өгөх саналын хуудас өгөөгүйг Дээд Шүүх нь хууль бус гэж үзсэн.

Гадаадад оршин суугаа сонгогчид холимог системийн хоёр бүрэлдэхүүний аль алинд нь санал өгөх боломжоор хангаж сонгуульд оролцуулах нь улам бүр нийтлэг болж байна. Энэ тохиолдолд сонгогчийг аль нэг мажоритар тойрогт хуваарилах шаардлага үүснэ. Итали хувь тэнцүүлэх зарчмын дагуу намын жагсаалтаар санал хураах сонгуулийн дөрвөн тойрог гадаадад байгуулах замаар эл асуудлыг шийддэг. Бусад улс (Герман, Япон, Шинэ Зеланд) гадаадад оршин суугаа сонгогчийг эх орондоо байхдаа хамгийн сүүлд бүртгэгдсэн тойргийнх нь саналын хуудсаар санал өгүүлэх эсхүл тухайн улсын парламентын ордон байрладаг тойрогт (Литва) санал өгүүлдэг жишээ байна.

Эдгээрийн алийг ч сонгосон сонгуулийн зохих тойргийн саналын хуудсыг тухайн сонгогчид алдаа мадаггүй илгээх, саналын хуудсыг нь холбогдох журмын дагуу тээвэрлэж тооллогод хамруулахад шаардлагатай зохион байгуулалтын болон санхүүгийн нөөцийг бүрдүүлсэн байх нь чухал. Дипломат төлөөлөгчийн газруудад санал авах байр ажиллуулах, шуудангаар болон цахимаар санал илгээх боломжууд бий. Гэхдээ тэдгээр нь сургалт, дэд бүтэц, байр сав, сонгогчийн боловсрол, ялангуяа шуудангаар санал өгөхөд сонгуулийн цаглабарт заасан цаг хугацааг баримтлах зэрэг асуудал үүсгэдэг.

МОНГОЛЫН НӨХЦӨЛ БАЙДАЛ

Монгол Улсад эдүгээ хэлэлцэгдэж буй сонгуулийн тогтолцооны хувилбарууд нь чухам ямар үр дагавартай байж болохыг авч үзэхдээ өнгөрсөн сонгуулиудын саналын бодит дүнд үндэслэн яригдсан хувилбарууд, арга замуудыг судалбал гарч болох үр дүнг тооцоолох боломжтой. Үүнд 2016 болон 2020 онд явагдсан УИХ-ын сонгуулийн мэдээлэл хангалттай.

Энэ арга зүйд зарим хязгаарлагдмал тал байгааг анхаарах нь зүйтэй. Тухайлбал, өөр системээр сонгууль явуулсан нөхцөлд сонгогчдын өгсөн саналын дүн ямар гарах байсныг харуулж болох ч тухайн системд сонгогчид, намууд, нэр дэвшигчдийн сэтгэл зүйд ямар сэдэл, динамик хүчин зүйл нөлөөлснөөр, чухам ямар дүн гарах байсныг тааварлах боломжгүй. Тэрчлэн олонх/дийлэнхийн тогтолцоонд суудал хуваарилалт хэрхэн явагдах, ямар хувилбар үүсэх байсныг хийсвэрээр төсөөлөх шаардлага үүснэ. Гэвч уг арга зүй нь Монголын нөхцөлд сонгуулийн тогтолцооны тодорхой хувилбар ямар үр дүнд хүргэж болох, уг нөлөөний цар хүрээ, үүнд олон хувилбартай тоо, утгыг авч үзэхэд парламент дахь төлөөлөлд ямар өөрчлөлт тусаж болохыг үнэлэх боломж олгох юм.

2016, 2020 оны УИХ-ын сонгуулийн дүнд үндэслэсэн загварчлалыг Хавсралт 2-оос үзнэ үү. Хавсралт 2-т сонгууль тус бүрийн дүн, загварчлал(ууд)-ыг, мөн 2020 оны сонгуулийн хувьд хамгийн их дундаж (ХИД суудал 2020) хэрхэн үйлчилж болохоор байгааг дэлгэрэнгүй үзүүлсэн хуудсууд бий. Нэмж дурдахад 2020 оны сонгуульд үндэслэн ХИД механизм хэрхэн ажилладгийг Хавсралт 2-т дэлгэрэнгүй үзүүлсэн нэмэлт хуудсыг мөн хавсаргав (ХИД суудал 2020). Эцэст нь Хавсралт 2-т 2016 оны УИХ-ын сонгуулийн дүнд үндэслэн параллель болон холимог хувь тэнцүүлсэн тогтолцооны загварчилсан дүн, мөн тогтолцооны тодорхой хувилбарыг дангаар нь болон нийлмэл байдлаар ашиглахад гарах үр дүнг харуулах зорилгоор 2020 оны УИХ-ын сонгуулийн дүнг 16 өөр хувилбараар үзүүллээ (Загварчлалуудын хураангуй тойм). Тогтолцооны хувилбаруудын өөр нийлбэр ашиглан загварчилсан дүнг өөрөөр гаргах боломж мэдээж бий. Олонх/дийлэнхийг бүрэлдэхүүний хувьд 2012 оны УИХ-ын сонгуулийн тогтолцооны загварын бүх хувилбарт хэрэглэсэн болно.

Үндсэн бүтцийн хувьд олонхын 47 мандат (нийт суудлын 62 хувь) бүхий 2020 оны УИХ-ын сонгуулийн 29 тойргийг ашигласан ба гурван мандаттай байсан 18 тойрогт Багц саналын тогтолцоогоор хоёр мандат ногдохоор, хоёр мандаттай 11 тойрогт харьцангуй олонхын зарчмаар нэг мандат ногдохоор тооцон нийт мандатын харьцааг 47/29 байхаар бодов. Үүнд, хувь тэнцүүлэх зарчмаар намын жагсаалтаас сонгох 29 суудлын хувьд улсаараа нэг том тойрог байх хувилбар болон улсын хэмжээнд дөрвөн том тойрог байх хувилбаруудыг ашиглалаа. Парламентын нийт суудлын 29 олонх/дийлэнхийн тогтолцоогоор, 47-г хувь

тэнцүүлсэн зарчмаар (29/47) сонгох мөн 38/38 буюу тэгш хуваахад гарах үр дүнг мөн судалж үзсэн болно.

Холимог тогтолцооны үр дүн

- 2016 болон 2020 оны УИХ-ын сонгуулийн тогтолцоонд намын жагсаалтаар санал хураах бүрэлдэхүүн нэмснээр хүлээгдэх үр дүн нь нэлээд хувь тэнцэх шинж агуулж ирж байна. Үүнд, холимог тогтолцооноос гарах үр дүн нь параллель тогтолцоотой харьцуулахад хувь тэнцэх байдал илүүтэй харагдав. Гэсэн ч үр дүнгийн хувьд хувь тэнцэх нөлөө нь давамгайлж гэгддэг холимог тогтолцоо ч бүрэн хэмжээгээр хувь тэнцсэн үр дүнд хүрэхгүй байгааг харж болох ба үүнд 2020 онд нийт саналын 12 хувь, 2016 онд нийт саналын 14 хувийг бие даан нэр дэвшигчид авсан нь нөлөөлж байна.
- 2020 онд багц саналын тогтолцоонд үнэмлэхүй олонхын дэмжлэг хүлээсэн намаас нэр дэвшигчдэд нийт саналын 51 хувь ногдсон бөгөөд нийт суудлын 82 хувийг авсан. Холимог системийг улсын хэмжээнд нэг тойрогтой намын жагсаалтаар санал хураах хувь тэнцүүлсэн тогтолцоогоор загварчилж үзэхэд *Hare* ХИҮ (2012 онд Монголд хэрэглэсэн намын жагсаалтаар санал хураах хувь тэнцүүлсэн тогтолцооны механизм) хамгийн олон санал авсан намд параллель системээр 72 суудал (47/29) буюу 67 хувь болон буурч, 29/47 гэж хуваагдах байсан холимог хувь тэнцүүлсэн бүтцээр намын нэр дэвшигчдэд өгсөн саналын харьцааны дагуу намд нийт саналын 51 хувь ногдох байв. Параллель системийн дэлгэрэнгүй хувилбарыг Хавсралт 2-ын 1, 2, 3 дахь загвараас, холимог хувь тэнцүүлсэн тогтолцооны хувилбарыг 6, 7 дахь загвараас харж болно.

Олонх/дийлэнхийн болон хувь тэнцүүлсэн зарчмаар хуваарилах суудлын харьцаа

- Параллель системд мажоритар болон хувь тэнцүүлсэн суудлуудын харьцааг янз бүрийн утгаар тооцож үзэхэд намуудын авах боломжтой суудлын тоо өөр өөр гарах нь ойлгомжтой. Хувь тэнцүүлсэн зарчмаар хуваарилах суудлын тоо нэмэгдэхийн хэрээр сонгуулийн үр дүнгийн хувь тэнцэх шинж нэмэгдэх ба ялангуяа жижиг намуудын төлөөлөл нэмэгдэх нөлөө үзүүлдэг.
- Ямар ч холимог системд мажоритар суудлын тоо буурахад нэр дэвшигч тухайн суудалд хүрэхийн тулд

авах ёстой саналын тоо эрс нэмэгдэнэ. Энэ хамаарлын үр нөлөө нь мажоритар бүрэлдэхүүнийг хэрхэн нарийвчлан зохицуулахаас шалтгаалах боловч бие даан нэр дэвшигчдийн хувьд мажоритар суудалд хүрэх нь улам бүр бэрхшээлтэй болно. Түүнчлэн ердийн практикт улс төрийн намууд л хувь тэнцүүлсэн тогтолцоогоор өрсөлддөг. Монгол Улсын хувьд угаасаа бие даагчид өрсөлдөхөд бэрхшээлтэй систем (2020 онд нэг л бие даагч ялалт байгуулсан)-тэй бөгөөд энэ нь байдал бүр хурцадна гэсэн үг юм. Энэ нөлөөг Хавсралт 2-ын 1, 2, 3 дахь загвараас үзэж болно.

Улсын буюу орон нутгийн хувь тэнцүүлсэн тойргууд

- Монгол Улс нь засаг захиргааны нэгжийн хувьд эхлээд аймгуудад хуваагддаг. Бүгд биш гэхэд ихэнх аймагт нэг мандат ногдох учир орон нутгийн тойрог байгуулж параллель систем ашиглан намын жагсаалтаар санал хураах боломж дутмаг байна. Ердөө ганц мандаттай нөхцөлд ялсан нэр дэвшигч сонгогдохын тулд үр дүнг хувь тэнцүүлэх боломжгүй.

Хэдий тийм боловч аймгуудыг нэгтгэх замаар орон нутагт том тойргууд байгуулж болох талтай. 2020 оны УИХ-ын сонгуулийн саналын тоонд үндэслэсэн загварчлалаас нийслэл Улаанбаатар хотыг нэг, нийт аймгийг гурван тойрог болгосон жишээг харж болно. Хавсралт 2-т параллель системийг 12, 13, 14 дэх загварт,

Сонгуулийн тойргууд байгуулах аппликашин ашиглан гаргасан орон нутгийн дөрвөн тойрог (era.idea.int)

холимог хувь тэнцүүлсэн тогтолцоог 15, 16 дахь загварт нарийвчлан харуулав.

Энд жишээ болгон үзүүлсэн дөрвөн тойрог, тэрчлэн томсгосон тойргийн өөр ямар ч хувилбар загвар нь одоогийн засаг захиргааны болоод бусад уламжлал болж тогтсон бүтэц зохион байгуулалтад үндэслээгүй байх тул илэрхий сул тал болох нь тодорхой. Гэхдээ 2001 онд санаачилж байсан бүсчилсэн таван тойрог шиг засаг захиргааны хуваарилалттай холбоотой ирээдүйд гарч болох саналд үндэслэн загварчлал хийх боломж бий.

Хувь тэнцүүлсэн тогтолцоонд санал хураалтын дүнг тооцох механизм

- ХИҮ болон ХИД механизмын ялгаа нь загварчилсан үр дүнгээс тодорхой харагдаж буй боловч зөрүү нь харьцангуй бага байна. *D'Hondt* ХИД хамгийн том намд мэдэгдэхүйц ашигтай, *Hare* ХИҮ нь жижиг намуудын төлөөллийг оролцуулахад аль ч ХИД-аас илүү үр нөлөөтэй. Улсын хэмжээний нэг том тойргийг орон нутагт дөрвөн тойргоор солиод ХИД-ийн механизмыг хэрэглэхэд жижиг намуудын төлөөлөл цөөрдөг *Hare* ХИҮ хэрэглэхэд үүний адил цөөрдөггүй. Хавсралт 2-т үзүүлсэн загваруудын 1, 4, 5-д параллель тогтолцооны үр дүнг; 6, 7, 8, 9-д холимог хувь тэнцүүлсэн тогтолцооны үр дүнг тус тус нарийвчлан үзүүлэв.
- Холимог хувь тэнцүүлсэн тогтолцоонд тэнцвэржүүлэх механизмын нөлөөгөөр хагас саналын илүү суудал хүчтэй намыг дагалдах шинжтэй. Улсын хэмжээнд намын жагсаалтаар санал хураах хувь тэнцүүлсэн нэг тойрогт *Hare* ХИҮ системийг хэрэглэхэд хамгийн том нам илүү хоёр суудал авна. Тэнцвэржүүлэх механизм хэрэглэсэн нөхцөлд нэмж хоёр суудал аваад парламентын суудлын тоог таван хувиар нэмэх нөлөө үзүүлнэ. Орон нутгийн дөрвөн тойрогтой тохиолдолд бүрэн хэмжээгээр хувь тэнцүүлэхэд 16 суудал буюу хууль тогтоох байгууллагыг 21 хувиар өргөжүүлэх болно. Холимог хувь тэнцүүлсэн тогтолцооны үр дүнг Хавсралт 2-ын 8, 9 дэх загварыг 15, 16 дахь загвартай харьцуулан дэлгэрүүлж үзнэ үү.
- Улсаараа нэг тойрог болох нөхцөлд холимог хувь тэнцүүлсэн тогтолцоонд *Sainte-Lague* ХИД 8, 9 дэх загварт хэрэглэхэд хамгийн том нам хоёр илүү суудал авах боловч *d'Hondt* хэрэглэхэд нэг илүү суудал авна. Хавсралт

2-ын холимог хувь тэнцүүлсэн тогтолцооны 8, 9 дэх загвараас илүү дэлгэрэнгүйг үзнэ үү.

- Нэмэлт гишүүнтэй систем хэрэглэсэн холимог хувь тэнцүүлсэн тогтолцоо бол уг тогтолцооны 76 гишүүн сонгох ганц хувилбар бөгөөд гарах дүн нь холимог хувь тэнцүүлсэн тогтолцооны бусад хувилбартай харьцуулахад хувь тэнцүүлэх тал нь арай бага байх болно.

Намын нээлттэй ба хаалттай жагсаалт

Намын нээлттэй ба хаалттай жагсаалтаар санал хураах асуудлыг бүрэн тайлбарлавал энэхүү тайлангийн хамрах хүрээнээс халина. Хэдий тийм боловч 2020 оны УИХ-ын сонгуулийн дүнд үндэслэн олон мандаттай тойргуудад сонгогчид намуудад саналаа хувааж өгсөн эсэхийг тоймлон харах боломжтой. Хоёр эсхүл гурван мандаттай тойрогт нэг ижил намын нэр дэвшигчдийн авсан хамгийн их, бага саналыг шууд харьцуулан харж болно.

Ингэж харьцуулахад сонгуульд өрсөлдсөн хоёр том намын хамгийн цөөн санал авсан нэр дэвшигч нь өөрийн намаас хамгийн олон санал авсан нэр дэвшигчийн саналын дунджаар 70 хувь, жижиг намуудын хувьд энэ тоо 40 хүрэхгүй хувьтай байна. Сонгогч мандатын тоогоор санал өгөхдөө өөр өөр намыг сонгох эрмэлзэл Улаанбаатарт нэлээд илүү бөгөөд жижиг намууд Улаанбаатарт илүү санал авдаг нь харагдаж байна. Гэхдээ Улаанбаатарт ажиглагдаж буй энэхүү нөлөө нь жижиг намуудаас үүдэлтэй юу эсвэл эсрэгээрээ юу, магадгүй харилцан үйлчлэх зэрэгцээ нөлөө байгаа эсэхийг хэлэх боломжгүй. Эдгээр асуултыг нэлээд гүнзгийрүүлж судлах шаардлагатай.

Энэ үр дүн нь сонгуулийн тогтолцооны мажоритар бүрэлдэхүүнд анхаарлыг чиглүүлж байна. Мажоритар болон хувь тэнцүүлэх зарчмаар хуваарилах суудлын харьцааг 47/29, эсвэл 38/38 гэж хуваахад ихэнх аймагт хоёр мандат ногдох боломжтой. Тиймээс харьцангуй олонхын тогтолцооны хоёр мандат байх уу эсхүл багц саналын хоёр мандат байх уу гэдэг сонголт үүснэ. Загварчлалуудад 2020 оны УИХ-ын сонгуулийн багц саналын болон 2012 оны сонгуулийн мажоритар хувилбарыг ихэвчлэн хэрэглэсэн болно.

Намд үнэнч буюу тодорхой намыг тууштай дэмжих хандлага өндөртэй газруудад багц саналын систем

том намд ашигтай. Тийм биш газарт сонгогч мандатын тоогоор санал өгөхдөө бие даагчид, жижиг намыг төлөөлсөн, тухайн орон нутагт хүчтэй хувь нэр дэвшигчдийг дэмжих тал байж болохыг багц саналын системийг сонгоход бодолцож үзэх нь зүйтэй. Энэ нь намын жагсаалт хаалттай ба нээлттэй байх эсэх болон харьцангуй олонхын тогтолцоо ба багц саналын тогтолцооны нөлөөнд намын институтчлэгдэх байдал, түүнээс үүдэлтэй сонгогчид тодорхой намыг тууштай дэмжих хандлага өөрчлөгдөж болох тул цаг хугацаа өнгөрөхийн хэрээр дахин авч үзэж байх асуудал юм.

Суудал хуваарилахад оролцох саналын босго

- 2016, 2020 оны УИХ-ын сонгуулиудад улсын хэмжээнд таван хувь хүртэл санал авсан жижиг нам байхгүй байна. Энэ нь саналын босго байсан ч шууд үзүүлэх нөлөө нь бага гэсэн үг юм.

Хэрэв улсаараа 29 мандаттай нэг том тойрог болох нөхцөлд *Hare* ХИҮ механизмыг ашиглавал квот нь $1/29=3.45$ хувь болно. Ийм хэмжээний дэмжлэгтэй нам суудал баттай авах бөгөөд чансаа нь ойролцоогоор хоёр хувь хүрэхгүй ч суудал авах боломжтой, харин нэг хувь хүрэхгүй үед суудал авах магадлал нь багасна.

Гадаадад санал өгөх

- Гадаадад оршин суугаа сонгогчдоос холимог тогтолцоогоор санал авах тохиолдолд зохион байгуулалт, санхүүгийн нөөц боломж сонгуулийн тухайн тогтолцоонд шаардагдах түвшинд хангалттай хүрэлцээтэй эсэхэд үнэлгээ хийх шаардлагатай. Дэлхий даяар гадаадад санал хураалтыг хэрхэн зохион байгуулдаг талаарх АСТОУХ байгууллагаас гаргасан [“Гадаадаас сонгуульд санал өгөх нь”](#), [“Гадаадад санал өгөх талаар: Туршлагаас суралцахуй”](#), [“Гадаадад санал өгөх талаарх мэдээллийн сан”](#) зэрэг эмхэтгэлийг үзэж болно.

Тэнцвэргүй хуваарилалт

- Өмнөх туршлагаас үзэхэд мандатад ногдох сонгогчдын хуваарилалтын тэнцвэргүй байдал Монгол Улсын сонгуулийн системд байсаар ирсэн ба хуулиар үүнийг зохицуулаагүй байна. 2020 оны УИХ-ын сонгуулиар нэг мандатад Улаанбаатар хотод 37,266 сонгогч, бусад

газарт 21,274 сонгогч ногдож байсан. Үүний үр дагавар нь Улаанбаатар хотод бага хувиар санал авах намуудад ашигтай, харин Улаанбаатар хотод ахиу хувиар санал авах намуудад хохиролтой. Харин Улаанбаатарт болон бусад газарт ижил хувиар дэмжлэг авдаг намуудад төдийлөн нөлөө үзүүлэхгүй. Мандатын тэнцвэргүй хуваарилалтын асуудлыг шийдвэрлэхийн тулд сонгуулийн тойргуудын хилийн заагийг өөрөөр тогтоох арга замын талаар International IDEA Electoral Redistricting App(ERA) хэмээх хамгийн сүүлийн үеийн хэрэгслийг ашиглах боломжтой).

ҮНДСЭН ХУУЛЬД СОНГУУЛИЙН ТОГТОЛЦООНЫ ТАЛААР ЗААСАН НЬ

Сонгуулийн шинэ тогтолцоог хэрэгжүүлэхэд холбогдох заалтууд бүхий эрх зүйн баримт бичгийг батлах шаардлагатай. Тэгэхээр Үндсэн хуульд болон Сонгуулийн тухай хууль, дагалдан гарах журмаар юуг зохицуулах вэ? гэдэг асуулт гарна.

Дэлхий даяар сонгуулиар эмхлэн байгуулах хууль тогтоох байгууллага болон түүний суудлын тоог үндсэн хуульдаа заасан байдаг. Харин ихэнх улс сонгуулийн тогтолцоог тусгай хуулиар буюу сонгуулийн хуулиар зохицуулах тухай шаардлагыг заалт болгон оруулсан байдаг аж.

Сонгуулийн тогтолцоог үндсэн хуульд заах нь ялимгүй өөрчлөлт оруулахаас эхлээд ялангуяа улс төрийн өөрчлөлт, шилжилтийн үе шатанд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах шаардлагатай болоход ихээхэн хүндрэл бэрхшээл үүсгэдэг гэж үзэх нь нийтлэг байдаг. Үндсэн хуулийн нэмэлт өөрчлөлтийг үнэмлэхүй олонхын саналаар батлах гэхчлэн өндөр босго тавих нь дурдсан бэрхшээл үүсэхэд нөлөөлдөг. Үндсэн хуулийн зохицуулалтаас үүдсэн яриа хэлэлцээ, зөвшилцөл зохицолд хүрэх улс төрийн үйл явц түүнээс илүү хүндрэл үүсгэдэг. Нэмэлт өөрчлөлт оруулахын ашиг тусыг ойлгосон талууд хүртэл үндсэн хуулийн хэлэлцүүлгийг эхлүүлэхэд сонгуулийн тогтолцоонд холбогдолгүй үндсэн хуулийн бусад амаргүй асуудлаар нэгэнт бий болсон хэлцлийг унагаах эрсдэлээс болгоомжилдог.

Гэвч Үндсэн хуульд сонгуулийн тогтолцоог нарийвчлан заасан цөөн жишээ зарим улс оронд байна. Тухайлбал, Мексик Улс холимог параллель, Нигери Улс харьцангуй олонхын тогтолцоог, Филиппин Улс харьцангуй олонхын

тогтолцооны гол элементийг авсан холимог параллель тогтолцоог үндсэн хуульдаа заасан байдаг. Гүрж Улсын үндсэн хуульд тус улс нутаг дэвсгэрээ бүрэн хянадаг болтол нэг тойрог бүхий хувь тэнцүүлсэн тогтолцоогоор сонгох нэг танхимтай хууль тогтоох байгууллагатай байна гэж заасан. Тэр цаг ирэхэд хууль тогтоох байгууллага нь хоёр танхимтай болж, сонгуулийн тогтолцоо нь хувь тэнцүүлсэн хэвээр байх боловч олон мандаттай нэг тойрогтой байна гэдэг заалт үгүй болсон байна.

Үндсэн хуульд сонгуулийн тогтолцооны ерөнхий хэлбэрийг зааж, бусад нарийвчилсан зохицуулалтыг хууль тогтоомжийн хүрээнд шийдэх хувилбарыг авч үзүүштэй. Үүнийг Гүрж Улсын урт хугацааны заалтаас гадна Польш, Өмнөд Африкийн жишээнээс ч харж болно.

ХУРААНГУЙ

- Сонгуулийн тогтолцооны аль хувилбарыг авах вэ? гэдэг хэлэлцүүлэг бол үндсэндээ юуг чухалчлан **тэргүүн ээлжид тавих тухай асуудал юм**. Олонх/дийлэнхийн болон хувь тэнцүүлэх тогтолцооны давуу талуудыг нэгтгэсэн холимог сонгуулийн тогтолцоо нь сонгуулийн системүүд дунд нэлээд түгээмэл танигдсан хувилбар юм.
- **Нарийвчилсан зохицуулалтууд юу юунаас чухал болохыг** таньж мэдсэний үндсэн дээр боловсруулсан сонгуулийн тогтолцоо бол хамгийн шилдэг нь юм. Тогтолцоо хэрхэн хэрэгжихийг хангалттай түвшинд тодорхой заагаагүйгээс сонгуулийн маргаан үүсэх нөхцөл бий болох ба энэ нь сонгуулийн хууль ёсны гэж хүлээн зөвшөөрөгдөх байдалд хохирол учруулдаг. Асуудлыг тодорхой зохицуулалгүй орхисноос маргалдагч талууд өөр өөрийнхөөр ойлгож тайлбарлах байдалд хүргэх нь зохисгүй юм.
- **Сонгуулийн тогтолцоог тодорхой байлгахын тулд Үндсэн хуульд ерөнхий байдлаар заадаг нь оновчтой** туршлага бөгөөд нарийвчлан тусгах нь хүсүүштэй зүйл биш. Нарийвчилсан зохицуулалтыг сонгуулийн хуульд тусгах боломжтой ба хэрэгжүүлэхтэй холбоотой журмыг сонгуулийн асуудлаарх эрх бүхий этгээд гаргахаар тодорхой зааж зохицуулах боломжтой.
- **Хувь тэнцүүлсэн холимог, параллель гэх мэт аль нэг холимог сонгуулийн тогтолцоог нэгэнт сонгосон**

нөхцөлд бусад олон асуудлыг шийдвэрлэх шаардлага

бий болно. Эдгээрийн зарим нь сонгуулийн тогтолцоог тодорхойлох процесст хамаарна. Үүнд, намын жагсаалтын болон мажоритар суудлын харьцаа, хувь тэнцүүлэх бүрэлдэхүүний саналыг тооцох аргачлал буюу тооллогын механизм, хаалттай болон нээлттэй жагсаалт болон саналын босго зэрэг асуудал багтана. Бусад асуудал нь тогтолцооны бүтцээс гаднах буюу тогтолцооны хоёр бүрэлдэхүүн хэсгийн хүрээнд санал хураалтыг зохион байгуулж сонгуулийг удирдан явуулах бүтэц, гадаадад санал хураах гэх мэт байна.

- Сонгуулийн тогтолцооны хэлбэрийн хувьд туйлын зөв хариулт гэж үгүй. Нэг нөхцөлд тохиромжтой байсан тогтолцоо нөгөө нөхцөлд өөр байх бололцоотой. Нэг газрын сонгуулийн тогтолцоог нөгөө газарт ижил үйлчилнэ гэж бодоод шууд хуулж хэрэглэх гэвэл ухаалаг хэрэг биш болно.
- Тэргүүлэх зорилтыг хэрхэн тодорхойлсон, сонгуулийн ямар тогтолцоог сонгосноос үл хамаарч сонгуулийг удирдах байгууллага, сонгуульд оролцогч талууд хоорондоо **ямагт нээлттэй, харилцаа холбоотой байж, хэлэлцэж ярилцан иргэний болон сонгогчдын боловсролд тууштай анхаарах нь нэн чухал.**

ХАВСРАЛТ 1. ХОЛИМОГ СОНГУУЛИЙН ТОГТОЛЦОО: ЖИШЭЭ, ЭХ СУРВАЛЖ

Холимог тогтолцооны нэг төрөл: Параллель

- Параллель систем хоёр өөр, салангид бүрэлдэхүүн хэсэгтэй.
- Парламентын суудлын заримыг дийлэнх/олонхын, заримыг хувь тэнцүүлэх зарчмаар хуваарилна.
- Нэр дэвшигч болон намыг төлөөлөх нэр дэвшигчийг сонгох саналын нэг хуудас эсхүл тойрогт нэр дэвшигчид болон намыг сонгох хоёр саналын хуудас байж болно.

Параллель тогтолцооны жишээ (1)

	Тойргоос сонгогдох гишүүд	Саналын хувь	Жагсаалтаар сонгогдох гишүүд	Парламентын нийт гишүүн
А нам	24	40%		
В нам	6	16%		
С нам	10	24%		
Д нам	20	20%		
Нийт	60	100%		100

Параллель тогтолцооны жишээ (2)

	Тойргоос сонгогдох гишүүд	Саналын хувь	Жагсаалтаар сонгогдох гишүүд	Парламентын нийт гишүүн
А нам	24	40%	16	
В нам	6	15%	6	
С нам	10	25%	10	
Д нам	20	20%	8	
Нийт	60	100%	40	100

Параллель тогтолцооны жишээ (3)

	Тойргоос сонгогдох гишүүд	Саналын хувь	Жагсаалтаар сонгогдох гишүүд	Парламентын нийт гишүүн
А нам	24	40%	16	40
В нам	6	15%	6	12
С нам	10	25%	10	20
Д нам	20	20%	8	28
Нийт	30	100%	20	100

Холимог тогтолцооны өөр нэг хувилбар: Холимог хувь тэнцүүлсэн тогтолцоо

- Холимог хувь тэнцүүлсэн тогтолцоо (ХХТТ) нь харилцан хамаарал бүхий хоёр бүрэлдэхүүн хэсэгтэй
- Парламентын суудлын заримыг дийлэнх/олонхын, заримыг хувь тэнцүүлэх зарчмаар хуваарилна
- Намын жагсаалтын мандат нь олонх/дийлэнхийн тогтолцооны хувь тэнцээгүй үр дүнг нөхөх үүрэгтэй
- Хүчтэй, идэвхтэй намууд шаардлагатай
- Намаас нэр дэвшигчийг сонгох саналын нэг эсхүл намыг болон тойргоос нэр дэвшигчдийг тус тус сонгох хоёр саналын хуудас байж болно.

Холимог хувь тэнцүүлсэн тогтолцооны жишээ (1)

	Тойргоос сонгогдох гишүүд	Саналын хувь	Жагсаалтаар сонгогдох гишүүд	Парламентын нийт гишүүн
A нам	24	40%		
B нам	6	15%		
C нам	10	25%		
D нам	20	20%		
Нийт	60	100%		100

Холимог хувь тэнцүүлсэн тогтолцооны жишээ (2)

	Тойргоос сонгогдох гишүүд	Саналын хувь	Жагсаалтаар сонгогдох гишүүд	Парламентын нийт гишүүн
A нам	24	40%		40
B нам	6	15%		15
C нам	10	25%		25
D нам	20	20%		20
Нийт	60	100%		100

Холимог хувь тэнцүүлсэн тогтолцооны жишээ (3)

	Тойргоос сонгогдох гишүүд	Саналын хувь	Жагсаалтаар сонгогдох гишүүд	Парламентын нийт гишүүн
A нам	24	40%	16	40
B нам	6	16%	10	16
C нам	10	24%	14	24
D нам	20	20%	0	20
Нийт	60	100%	20	100

Намын жагсаалтаас суудал хуваарилах санал тооцох механизм

ЖХТ хамгийн их үлдэгдэл

- Суудлын тоо саналын квот-аас хамаарна
- Hare квот: Нийт саналыг мандатын тоонд хуваана
- Жишээ: Камбож, Индонез, Тунис
- 100 санал, 4 суудал: 25 саналаар суудал авна
- Droop квот : Нийт саналыг суудлын тоонд хуваасан дүн+1
- Жишээ: Өмнөд Африкийн Бүгд Найрамдах Улс
- 100 санал, 4 суудал: 20.01 саналаар нэг суудал авна (5 нам ингэж үл чадна)
- Үлдсэн суудлуудыг үлдэгдэл саналын дагуу хуваарилна. (квотод хүрээгүй намууд)
- Үйлчлэх ерөнхий зарчим: Суудал авах боломжоо 50/50-д хүргэхийн тулд нам квотын талыг авах шаардлагатай

Хамгийн их үлдэгдлийн арга: Hare-гийн квот

$$\text{Quota (Q)} = \frac{\text{Total Votes}}{\text{Total Seats}} = \frac{180,000}{9} = 20,000$$

Нам	Санал	Квотоор авсан суудал	Үлдэгдэл	Үлдэгдлээр авсан суудал	Нийт суудал
А	66000	3	6000	0	3
Б	62000	3	2000	0	3
В	29000	1	9000	1	2
Г	23000	1	3000	0	1
Нийт		8		1	9

Жагсаалтаар хувь тэнцүүлэх хамгийн их дундаж

- **D'Hondt арга:** Нийт саналыг 1, 2, 3, 4-т гэхчлэн хуваана...
- 300 саналаар эхний суудал авсан тохиолдолд 150 саналаар хоёрдахь, 100 саналаар гурав дахь, 75 саналаар дөрөв дэх суудлыг гэх мэтчлэн...
- Жишээ: Бельги, Мозамбек, Зүүн Тимор
- **Sainte-Laguë арга:** Нийт саналыг 1, 3, 5, 7-д гэхчлэн хуваана...
- Эхний суудлыг 300 саналаар авсан тохиолдолд, 100 саналаар хоёр дахь, 60 саналаар гуравдахь суудлыг гэх мэтчлэн...
- Жишээ: Литва, Норвеги, Швед Улс
- Том намуудад ХИҮ-ээс илүү нийцтэй ба үүнд ялангуяа *D'Hondt* –ийн арга тохиромжтой.

Хамгийн их дунджийн арга: *d'Hondt*

Томьёо: Саналуудыг 1, 2, 3, 4, 5 –д хуваана....

Нам	Санал									Нийт суудал
A	66000	33000	33000	22000	22000	22000	22000	16500	16500	4
B	62000	62000	31000	31000	20666	20666	20666	20666	15500	3
C	29000	29000	29000	29000	29000	14500	14500	14500	14500	1
D	23000	23000	23000	23000	23000	23000	11500	11500	11500	1
Нийт	180000									9

Хамгийн их дунджийн арга: *Sainte-Laguë*

Томьёо: Саналыг 1, 3, 5, 7 –д хуваана.....

Нам	Суудал									Нийт суудал
A	66000	22000	22000	22000	22000	13200	13200	9428	9428	3
B	62000	62000	20666	20666	20666	20666	12400	12400	7857	3
C	29000	29000	29000	9666	9666	9666	9666	9666	9666	2
D	23000	23000	23000	23000	7666	7666	7666	7666	7666	1
Нийт	180000									9

Дүнгийн харьцуулалт

	А нам	В нам	С нам	Д нам
	Votes			
	66000	62000	29000	23000
Томьёо	Seats			
ЖХТ- Харе	3	3	2	1
ХАД - D'Hondt	4	3	1	1
НА ХИД – Sainte-Laguë	3	3	2	1

Хууль ёсны буюу легитим чанар

Сонгуулийн аливаа тогтолцоог дүгнэх үндсэн шалгуур нь иргэдийнн зүгээс сонгуулиар эмхлэн байгуулагдсан хууль тогтоох байгууллагыг итгэл хүлээхүйц, хууль ёсны, ард олны хүсэл эрмэлзлийн илэрхийлэл гэж үзэж байгаа эсэхэд оршино.

Нэг алхмын өмнө урьтах

- Дүрэм журмыг өөрсдийн эрх ашигт нийцүүлэхийг хичээх, тойрч гарах арга замыг эрэлхийлэх явдал түгээмэл ба түүнийг таслан зогсоох төгс систем үгүй.
- Сонгуулийн зохион байгуулалт, холбогдох шийдлүүд нь байнга ийм оролдлогуудаас түрүүлэх нь чухал.

Анхаарах зүйл

Сонгуулийн тогтолцооны хэрэгжих байдал тухайн улс орны нөхцөл байдлаас хамаарна. Сонгуулийн аль нэг тогтолцоог шинэхэн төхөөрөмжтэй зүйрлэвээс хайрцаг савнаас нь гаргаж угсраад хэрэглэх гэвэл хүсэн хүлээсэн шиг үр дүн гарахгүй байх магадлалтай !

ANNEX 2. СОНГУУЛИЙН ХОЛИМОГ ТОГТОЛЦООНЫ ЭХ СУРВАЛЖ, ЗАГВАРЧЛАЛ

Сонгуулийн холимог тогтолцооны жишээ

Параллель тогтолцоо

Улс орон	Мажоритар t			Хувь тэнцүүлсэн			Бусад суудал	Тайлбар	Саналын хууд.тоо	Оролцогчид	ЖХТ босго	Нээлттэй/хаалттай жагсаалт	Дүүргүүд/төвшин
	Маж. суудал	Маж. тогтолц.		ХТ суудал	ХТТ								
Итали	232	ХОТ	36.8%	386	ЖХТ - ХИУ Hare	61.3%	12	Гадаад дахь суудал: ЖХТ нээлттэй	1	Зөвхөн намууд	Нам-3% Эвсэл-10%	Хаалттай	Орон нутг
Япон	289	ХОТ	62.2%	176	ЖХТ - ХӨД d'Hondt	37.8%			2	Зөвхөн намууд	Үгүй	Хаалттай	Орон нутг
Киргиз	36	ХОТ	40.0%	54	ЖХТ - ХӨД Hare	60.0%			2	Зөвхөн намууд	5% үндэсний 0.5% - 9 дүүрэг тус бүрд	Нээлттэй	Үндэсний
Литва	71	ХШТ	50.4%	70	ЖХТ - ХӨД Hare	49.6%			2	Зөвхөн намууд	5% үндэсний	Нээлттэй	Үндэсний
Непал	165	ХОТ	60.0%	110	ЖХТ - ХӨД Sainte-Laguë өөрчилсөн хуваарилалттай	40.0%			2	Зөвхөн намууд	3% үндэсний	Хаалттай	Үндэсний
Монгол 2012	48	БС	63.2%	28	ЖХТ - ХИУ Hare	36.8%			2	Зөвхөн намууд	5% үндэсний	Хаалттай	Үндэсний

Хувь тэнцүүлэх					Хилийн чанадад суугаа сонгогчдын санал авах зохион байгуулалт					
Хийн	Дүүргийн тоо	Мандатын тоо			Тайлбар	Хэн	Хэзээ	Ямар сонгууль	Хэрхэн	Тайлбар
		дундаж	мин.	мах.						
ийн	63	6.1	4	9	Нэг мандаттай нэг тойрог. Зарим санал тойргийн хэмжээ 3-8.	Эрх бүхий сонгогч	Хилийн чанадад 4 хэсгийн нэг	Гадаадад санал хураах ажил	Элчин сайдын яам, дипломат төлөөлөгчийн газарт хүргүүлээд, буцааж шуудангаар авдаг.	Буцаж ирэх тохиолдолд хамгийн сүүлд оршин сууж байсан тойрогтоо бүртгүүлж санал өгөх бас боломжтой.
ийн	11	16.0	6	30		Эрх бүхий сонгогч	Хамгийн сүүлд оршин сууж байсан тойрогт	Тогтолцооны хоёр бүрэлдэхүүний аль алинд	Элчин сайдын яам, дипломат төлөөлөгчийн газар эсхүл сонгуулийн байгууллагаас зохих журмын дагуу саналын хуудас хүлээн авч, шуудангаар илгээнэ.	2005 онд Дээд шүүхийн шийдвэр гарах хүртэл зөвхөн намын жагсаалтаар санал хураахад оролцох боломжтой байсан.
ий	1				ХТТ-нд нэг ч нам 27-оос илүү суудал аваагүй.	Эрх бүхий сонгогч	Улс нь нэг том тойрог	Хувь тэнцүүлэх бүрэлдэхүүн	Элчин сайдын яам, дипломат төлөөлөгчийн газар	
ий	1					Эрх бүхий сонгогч	Парламент байрладаг тойрогт	Тогтолцооны хоёр бүрэлдэхүүний аль алинд	Элчин сайдын яам, дипломат төлөөлөгчийн газарт очиж эсхүл эдгээр газраас зохих журмын дагуу саналын хуудас хүлээн авч, шуудангаар илгээнэ.	
ий	1					Байхгүй				
ий	1				26 тойрогт БС. БС-аар суудал авах нэр дэвшигч 28-аас дээш хувийн санал авах шаардлагатай. Саналын нэг хуудсанд БС болон ЖХТ саналыг тэмдэглэнэ. .	Байхгүй				

Холимог хувь тэнцүүлсэн тогтолцоо (ХХТТ)

Улс орон	Мажоритар t			Хувь тэнцүүлсэн			Саналын хууд.тоо	Хувь тэнцүүлсэн					
	Маж. суудал	Маж. тогтолц.	ХТ суудал	ХТТ	ХТТ	Оролцогчид		ЖХТ босго	Нээлттэй/ хаалттай жагсаалт	Дүүргүүдийн төвшин	Дүүргийн тоо	Dist	дундаж
Герман	299	ХОТ	50.0%	299	ЖХТ - өөрчилсөн ХИУ	50.0%	2	Зөвхөн намууд	5% үндэсний буюу ХОТ гурван суудал	Хаалттай	Орон нутгийн	16	18.7
Лесото	80	ХОТ	66.7%	40	ЖХТ - ХИУ Hare	33.3%	1	Зөвхөн намууд	Үгүй	Хаалттай	Үндэсний	1	
Шинэ Зеланд	72	ХОТ	60.0%	48	ЖХТ - ХӨД Sainte-Laguë	40.0%	2	Зөвхөн намууд	ХОТ нэг суудал	Хаалттай	Үндэсний	1	
Шотланд	73	ХОТ	56.6%	56	ЖХТ - ХӨД'Hondt	43.4%	2	Намууд, бие даагчид	Үгүй	Хаалттай	Орон нутгийн	8	7.0

Тэнцвэр					Хилийн чанадад суугаа сонгогчдын санал авах зохион байгуулалт				
District magnitude			Илүү буюу тэнцвэрийн суудал		Тайлбар	Хэн	Хаана	Ямар сонгууль	Хэрхэн
мин..	маж..		Хамгийн сүүлийн	Хамгийн өндөр үзүүлэлтэй					
3	91		138	138	Суудлын тоо нь илүү болон тэнцвэрийн суудлын тооцооллоос хамаарна. ХОТ болон ЖХТ ангиллын суудлын суурь тоо дараагийн сонгуульд 299-өөс 280-д хүрч буурна. Үндсэн хуулийн шүүх 2013 онд илүү суудлын системийг хууль бус гэж үзсэний дараа тэнцвэрийн суудлыг нэвтрүүлсэн байна.	Эрх бүхий сонгогч	Сүүлийн оршин сууж байсан тойрогт (25 жил хүртэлх хугацааны өмнө)	Тогтолцооны хоёр бүрэлдэхүүний аль алинд	Герман дахь холбогдох сонгуулийн байгууллагаас зохих журмын дагуу саналын хуудас хүлээн авч, шуудангаар илгээнэ.
			0	0		Гадаадад алба хашиж буй дипломат ажилтнууд, тэднийг дагалдах гэр бүлийн гишүүд, төлөөлөгчийн газрын ажилтнууд	Бүртгэлтэй сонгуулийн тойрогт	Тогтолцооны хоёр бүрэлдэхүүний аль алинд	Элчин сайдын яам, дипломат төлөөлөгчийн газарт байрлах хэсгийн хороонд.
			0	2	Тэнцвэржүүлэх илүү суудал шаардлагагүй.	Эрх бүхий сонгогч	Сүүлд оршин сууж байсан тойрогт	Тогтолцооны хоёр бүрэлдэхүүний аль алинд	Цахимаар эсхүл хэсгийн хороонд биеэр очиж эхүл зохих журмын дагуу сонгуулийн байгууллагаас хүлээн авсан саналын хуудсыг гадаадад байрлах хэсгийн хороонд шуудангаар илгээнэ.
7	7		n/a	n/a	Холимог хувь тэнцүүлсэн тогтолцоо Илүү гишүүнтэй систем	Байхгүй			

Монгол Улсын Их Хурлын 2016 оны сонгууль

ХОТ: 76 суудал

		МАН	АН	МАХН	Бие даагч (нийт)	Нийт	Хувь	Нэр дэвш. тоо
1	Баянгол 1	9268	8295	3139	4316	20702		3
2	Баянгол 2	10614	6661	1731	2970	19006		3
3	Баянгол 3	6190	7477	1797	5855	15464		3
4	Баянгол 4	7672	6687	1281	7427	15640		3
5	Баянзүрх 1	7616	6282	2357	7563	16255		3
6	Баянзүрх 2	11408	7461	1434	2437	20303		3
7	Баянзүрх 3	8660	4784	2446	5914	15890		3
8	Баянзүрх 4	8985	7755	2471	6240	19211		3
9	Баянзүрх 5	7677	8491	1616	3391	17784		3
10	Баянзүрх 6	6574	4105	1283	14383	11962		3
11	Чингэлтэй 1	12704	7548	3548	6768	23800		3
12	Чингэлтэй 2	6590	4804	2192	3630	13586		3
13	Чингэлтэй 3	6058	3479	2194	5537	11731		3
14	Чингэлтэй 4	6844	4713	2485	6586	14042		3
15	Хан-Уул 1	6331	5548	2296	4511	14175		3
16	Хан-Уул 2	9648	5517	1006	4040	16171		3
17	Хан-Уул 3	4318	5296	1667	6403	11281		3
18	Хан-Уул 4	5688	5174	2308	3038	13170		3
19	Сонгинохайрхан 1	9241	5166	2127	6804	16534		3
20	Сонгинохайрхан 2	9486	5753	2436	2477	17675		3
21	Сонгинохайрхан 3	9577	4132	2014	2536	15723		3
22	Сонгинохайрхан 4	8106	5659	3455	5240	17220		3
23	Сонгинохайрхан 5	9673	6277	7360	2780	23310		3
24	Сонгинохайрхан 6	12190	7883	2844	1284	22917		3
25	Сүхбаатар 1	8043	5084	1202	3048	14329		3
26	Сүхбаатар 2	8299	5146	1197	3058	14642		3
27	Сүхбаатар 3	7340	5570	1464	2228	14374		3
28	Сүхбаатар 4	8233	7834	1621	4839	17688		3
29	Архангай 1	9817	6434	167	496	16418		3
30	Архангай 2	7036	4816	945	797	12797		3
31	Архангай 3	9704	5252	886	0	15842		3
32	Баянхонгор 1	7138	6491	216	240	13845		3
33	Баянхонгор 2	6845	6747	344	200	13936		3
34	Баянхонгор 3	7900	7679	226	188	15805		3
35	Баян Өлгий 1	8441	7992		0	16433		2
36	Баян Өлгий 2	8143	7129		597	15272		2
37	Баян Өлгий 3	6880	7251	924	0	15055		3
38	Булган	16329	10293	1595	1230	28217		3
39	Дархан-Уул 1	6553	3128	452	5344	10133		3
40	Дархан-Уул 2	6716	3640	2145	1871	12501		3
41	Дархан-Уул 3	6320	4209	1399	2609	11928		3
42	Дорнод 1	8964	7311	2073	0	18348		3
43	Дорнод 2	8094	4454	749	3716	13297		3

		МАН	АН	МАХН	Бие даагч (нийт)	Нийт	Хувь	Нэр дэвш. тоо
44	Дорноговь 1 - Говьсүмбэр	8900	6040	777	171	15717		3
45	Дорноговь 2	15606	5543	778	425	21927		3
46	Дундговь	6437	6559	3115	6263	16111		3
47	Говь-Алтай	14439	9814	239	3772	24492		3
48	Хэнтий 1	6623	4885		309	11508		2
49	Хэнтий 2	6232	4246	436	810	10914		3
50	Хэнтий 3	5841	5426	1050	0	12317		3
51	Ховд 1	4050	4342	368	2502	8760		3
52	Ховд 2	6602	5370	1356	199	13328		3
53	Ховд 3	7914	7757	453	193	16124		3
54	Хөвсгөл 1	10711	7290	362	797	18363		3
55	Хөвсгөл 2	14291	7218	440	332	21949		3
56	Хөвсгөл 3	12075	7691	547	249	20313		3
57	Орхон 1	5751	3413	3112	3650	12276		3
58	Орхон 2	2882	3188	4222	4336	10292		3
59	Орхон 3	4725	4628	1830	3660	11183		3
60	Сэлэнгэ 1	7616	6550	679	2063	14845		3
61	Сэлэнгэ 2	7962	4319	3962	777	16243		3
62	Сэлэнгэ 3	6466	7145	1730	0	15341		3
63	Сүхбаатар	16133	14402	435	234	30970		3
64	Төв 1	8289	4278	1000	526	13567		3
65	Төв 2	7896	4053	1779	0	13728		3
66	Төв 3	8154	6463	2371	0	16988		3
67	Өмнөговь 1	7434	6640	1036	0	15110		3
68	Өмнөговь 2	6912	6847	867	0	14626		3
69	Увс 1	8358	7737		159	16095		2
70	Увс 2	8021	5648		0	13669		2
71	Увс 3	7611	5532	217	0	13360		3
72	Өвөрхангай 1	10139	6932	1058	979	18129		3
73	Өвөрхангай 2	9655	2994	449	2043	13098		3
74	Өвөрхангай 3	9391	7158	404	3196	16953		3
75	Завхан 1	8466	8599	2500	811	19565		3
76	Завхан 2	6643	7077	425	3232	14145		3
Нийт		636138	467191	113089	194279	1410697		498
намын санал %		52.30%	38.41%	9.30%		100%		
нийт санал %		45.09%	33.12%	8.02%	13.77%	100%		
авсан суудал		65	9	1	1			
УБ: нийт								
намын санал %		224800	160747	61350	130464	599888	42.52%	
нийт санал %		50.16%	36.29%	13.55%				
авсан суудал		38.85%	28.10%	10.50%	22.55%	100%		
авсан суудал		24	3	0	1			
Бусад хэсэг: нийт								
намын санал %		396462	291533	49693	55744	810809	57.48%	
нийт санал %		53.62%	39.72%	6.67%		100%		
авсан суудал		49.72%	36.83%	6.18%	7.27%	100%		
авсан суудал		41	6	1	0			

Монгол Улсын Их Хурлын 2020 оны сонгууль

Багц санал: 76 суудал

Сонгогдсон нэр дэвшигчид 47 мажоритар суудалд БС болон ХОТ-оор сонгогдсон (загварчлал 1, 4 - 11)
47 мажоритар суудалд БС болон ХОТ-оор сонгогдоогүй загварчлал (загварчлал 1, 4 - 11)

Хамгийн сайн өрсөлдөн намын нэг нэр дэвшигчид ноогдох саналын дундаж

Хамгийн олон саналтай 9 нэр дэвшигч (загварчлал 2)

#		Сонгогчид	Хүчинтэй санал	МАН	АН	Та бидний эвсэл	Шинэ эвсэл	Зөв хүн электорат эвсэл	Бие даагч (нийт)	Сонгогдсон БД	Санал өгсөн (нийт)	Намаас НД-дэд санал өгсөн	Бие даагчдад санал өгсөн	Хамгийн олон санал авсан БД			
1	Архангай	61194	45469	21849	17155	4552	4115	518	18451								
				21478	10663	3378	1053	171	0								
				20204	10041	2545			0								
	Намын дунд. санал			21177	12620	3492	2584	345	0		117722	2.59	117722	86.5%	18451	13.5%	5.5%
	Хамгийн цөөн ба олон саналын харьцуулалт			92.5%	58.5%	55.9%	25.6%	33.0%	0								
2	Баян-Өлгий	59386	49993	23379	22448	6678	2679		2731								
				22662	21185	3042	757		0								
				22239	18203	2977	693		0								
	Намын дунд. санал			22760	20612	4232	2065		0		146942	2.94	146942	98.2%	2731	1.8%	1.0%
	Хамгийн цөөн ба олон саналын харьцуулалт			95.1%	81.1%	44.6%	25.9%		0								
3	Баянхонгор	56574	45318	24029	21427	4517	900	313	6403								
				18790	19076	1510	780	204	0								
				18080	18490	898	315		0								
	Намын дунд. санал			20300	19664	2308	998	259	0		129329	2.85	129329	95.3%	6403	4.7%	3.6%
	Хамгийн цөөн ба олон саналын харьцуулалт			75.2%	86.3%	19.9%	35.0%	65.2%	0								
4	Булган	40877	29499	15624	8807	2292	672	4661	2932								
				14305	8158	960	453		0								
	Намын дунд. санал			14965	8483	1626	563		0		55932	1.90	55932	95.0%	2932	5.0%	0.0%
	Хамгийн цөөн ба олон саналын харьцуулалт			91.6%	92.6%	41.9%	67.4%		0								
5	Говь-Алтай	37488	28376	14801	12763	1637	296	1104	323								
				14235	10620	875			0								
	Намын дунд. санал			14518	11692	1256	296	1104	0		56331	1.99	56331	99.4%	323	0.6%	0.0%
	Хамгийн цөөн ба олон саналын харьцуулалт			96.2%	83.2%	53.5%			0								

#		Сонгогчид	Хүчинтэй санал	МАН	АН	Та бидний эвсэл	Шинэ эвсэл	Зөв хүн электорат эвсэл	Бие даагч (нийт)	Сонгогдсон БД	Санал өгсөн (нийт)		Намаас НД-дэд санал өгсөн		Бие даагчдад санал өгсөн		Хамгийн олон санал авсан БД	
6	Дундговь	40824	28066	14091	9180	1855	5802	426	4970									
				10175	7402	334	1765		0									
	Намын дунд. санал			12133	8291	1095	3784	426	0		51030	1.82	51030	91.1%	4970	8.9%	8.0%	
	Хамгийн цөөн ба олон саналын харьцуулалт			72.2%	80.6%	18.0%	30.4%		0									
7	Дорнод	52159	36106	16798	9797	4455	2770	502	9681									
				16245	9439		2018	275	0									
	Намын дунд. санал			16522	9618		2394	389	0		62299	1.73	62299	86.6%	9681	13.4%	7.0%	
	Хамгийн цөөн ба олон саналын харьцуулалт			96.7%	96.3%		72.9%	54.8%	0									
8	Дорноговь	44633	31479	21238	5867	959	4572	496	4328									
				17411	5801	686	1428		0									
	Намын дунд. санал			19325	5834	823	3000	496	0		58458	1.86	58458	93.1%	4328	6.9%	4.8%	
	Хамгийн цөөн ба олон саналын харьцуулалт			82.0%	98.9%	71.5%	31.2%		0									
9	Завхан	47388	37823	18828	13539	716	9258	848	3225									
				14350	12597	585	1495	335	0									
	Намын дунд. санал			16589	13068	651	5377	592	0		72551	1.92	72551	95.7%	3225	4.3%	2.8%	
	Хамгийн цөөн ба олон саналын харьцуулалт			76.2%	93.0%	81.7%	16.1%	39.5%	0									
10	Өвөрхангай	74367	53286	32808	17824	4454	10077	1104	1768									
				30020	17433	2219			0									
				23560	17277	897			0									
	Намын дунд. санал			28796	17511	2523	10077	1104	0		157673	2.96	157673	98.9%	1768	1.1%	0.7%	
	Хамгийн цөөн ба олон саналын харьцуулалт			71.8%	96.9%	20.1%			0									

#		Сонгогчид	Хүчинтэй санал	МАН	АН	Та бидний эвсэл	Шинэ эвсэл	Зөв хүн электорат эвсэл	Бие даагч (нийт)	Сонгогдсон БД	Санал өгсөн (нийт)		Намаас НД-д санал өгсөн		БД-д санал өгсөн		Хамгийн олон санал авсан БД
11	Өмнөговь	44821	32098	15929	15239	1413	1060	406	1723								
				14059	12888	1066	301		0								
	Намын дунд. санал			14994	14064	1240	681	406	0		62361	1.94	62361	97.3%	1723	2.7%	0.9%
	Хамгийн цөөн ба олон саналын харьцуулалт			88.3%	84.6%	75.4%	28.4%		0								
12	Сүхбаатар аймаг	40731	33052	13214	19451	925	576	278	86								
				12998	17395	553	442		0								
	Намын дунд. санал			13106	18423	739	509	278	0		65832	1.99	65832	99.9%	86	0.1%	0.1%
	Хамгийн цөөн ба олон саналын харьцуулалт			98.4%	89.4%	59.8%	76.7%		0								
13	Сэлэнгэ	70283	49097	22865	14678	7857	1788	670	16167								
				22583	14548	6409	879	640	0								
				19412	13499	4010	527	396	0								
	Намын дунд. санал			21620	14242	6092	1065	569	0		130761	2.66	130761	89.0%	16167	11.0%	4.9%
	Хамгийн цөөн ба олон саналын харьцуулалт			84.9%	92.0%	51.0%	29.5%	59.1%	0								
14	Төв	61738	43827	18531	16125	8512	1456	1710	17972								
				15842	12427	8148	1176		0								
				14586	9649	4041	961		0								
	Намын дунд. санал			16320	12734	6900	1198		0		113164	2.58	113164	86.3%	17972	13.7%	10.0%
	Хамгийн цөөн ба олон саналын харьцуулалт			78.7%	59.8%	47.5%	66.0%		0								
15	Увс	52121	43703	22562	26644	1930	311	918	6685								
				21378	15682	1703	249	203	0								
				19221	12403	569	235	170	0								
	Намын дунд. санал			21054	18243	1401	265	430	0		124178	2.84	124178	94.9%	6685	5.1%	2.1%
	Хамгийн цөөн ба олон саналын харьцуулалт			85.2%	46.6%	29.5%	75.6%	18.5%	0								
16	Ховд	54247	42910	18464	22549	4203	4697	1740	5196								
				16702	18578	3422	2621		0								
				15733	12950	1883	436		0								
	Намын дунд. санал			16966	18026	3169	2585		0		123978	2.89	123978	96.0%	5196	4.0%	2.3%
	Хамгийн цөөн ба олон саналын харьцуулалт			85.2%	57.4%	44.8%	9.3%		0								

#		Сонгогчид	Хүчинтэй санал	МАН	АН	Табидний эвсэл	Шинэ эвсэл	Зөв хүн электорат эвсэл	Бие даагч (нийт)	Сонгогдсон БД	Санал өгсөн (нийт)		Намаас НД-д санал өгсөн		БД-д санал өгсөн		Хамгийн олон санал авсан БД
17	Хөвсгөл	85997	62506	33783	18111	4347	6897	1724	31652								
				29351	13099	2597	3249	1084	0								
				27931	9077	2367	1865		0								
	Намын дунд. санал			30355	13429	3104	4004	936	0		155482	2.49	155482	83.1%	31652	16.9%	9.9%
	Хамгийн цөөн ба олон саналын харьцуулалт			82.7%	50.1%	54.5%	27.0%	62.9%	0								
18	Хэнтий	49633	35099	25356	12255	2855	437		201								
				25169	10080	1987	314		0								
				19887	6495	1619	280		0								
	Намын дунд. санал			23471	9610	2154	344		0		106734	3.04	106734	99.8%	201	0.2%	0.2%
	Хамгийн цөөн ба олон саналын харьцуулалт			78.4%	53.0%	56.7%	64.1%		0								
19	Дархан-Уул	65074	45118	24026	8933	3772	3729	2483	27198								
				22347	6231	2471	1249	2455	0								
				19824	5726	1914	923	1758	0								
	Намын дунд. санал			22066	6963	2719	1967	2232	0		107841	2.39	107841	79.9%	27198	20.1%	11.3%
	Хамгийн цөөн ба олон саналын харьцуулалт			82.5%	64.1%	50.7%	24.8%	70.8%	0								
20	Орхон	66731	45691	22621	9281	17034	3113	3022	29735	19595							
				15300	4666	7786	659	1017	0								
				14273	2547	4625	402	749	0								
	Намын дунд. санал			17398	5498	9815	1391	1596	0		107095	2.34	107095	78.3%	29735	21.7%	14.3%
	Хамгийн цөөн ба олон саналын харьцуулалт			63.1%	27.4%	27.2%	12.9%	24.8%	0								
21	Багахангай-Багануур-Налайх	44540	32016	21969	4912	4348	2203	1554	2908								
				15576	4599	4023	1384	372	0								
	Намын дунд. санал			18773	4756	4186	1794	963	0		60940	1.90	60940	95.4%	2908	4.6%	2.3%
	Хамгийн цөөн ба олон саналын харьцуулалт			70.9%	93.6%	92.5%	62.8%	23.9%	0								
22	Баянзүрх 1	109820	81697	36364	18170	4168	4087	23479	23259								
				25228	12339	3707	3740	6493	0								
	Намын дунд. санал			30796	15255	3938	3914	14986	0		137775	1.69	137775	85.6%	23259	14.4%	3.0%
	Хамгийн цөөн ба олон саналын харьцуулалт			69.4%	67.9%	88.9%	91.5%	27.7%	0								

#	Сонгогчид	Хүчинтэй санал	МАН	АН	Та бидний эвсэл	Шинэ эвсэл	Зөв хүн электорат эвсэл	Бие даагч (нийт)	Сонгогдсон БД	Санал өгсөн (нийт)	Намаас НД-д санал өгсөн	БД-д санал өгсөн	Хамгийн олон санал авсан БД			
23	Баянзүрх 2	111938	78045	41004	17012	4667	19237	9732	21254							
				35472	14115	4313	6368	3335	0							
				30870	13472	3437	5947	3213	0							
	Намын дунд-санал			35782	14866	4139	10517	5427	0	212194	2.72	212194	90.9%	21254	9.1%	1.7%
			75.3%	79.2%	73.6%	30.9%	33.0%	0								
24	Сүхбаатар дүүрэг	86814	64289	25333	15403	7061	3116	11705	23649							
				23637	13061	5671	2868	11218	0							
				20584	11880	4993	2746	9540	0							
	Намын дунд-санал			23185	13448	5908	2910	10821	0	168816	2.63	168816	87.7%	23649	12.3%	2.8%
			81.3%	77.1%	70.7%	88.1%	81.5%	0								
25	Чингэлтэй	96639	69133	33356	12422	6226	16680	10246	39664							
				27339	9888	4493	2278	3528	0							
				23365	9012	4022	1792	2620	0							
	Намын дунд-санал			28020	10441	4914	6917	5465	0	167267	2.42	167267	80.8%	39664	19.2%	6.0%
			70.0%	72.5%	64.6%	10.7%	25.6%	0								
26	Баянгол	134872	103789	50073	27143	9229	11401	15706	66584							
				48624	17031	5301	2657	7867	0							
				26890	12607		2362	7337	0							
	Намын дунд-санал			41862	18927	4843	5473	10303	0	244228	2.35	244228	78.6%	66584	21.4%	8.3%
			53.7%	46.4%	57.4%	20.7%	46.7%	0								
27	Сонгино-Хайрхан 1	84476	58233	32962	9105	12172	1274	6523	9730							
				24867	8709	7913	785	2078	0							
	Намын дунд-санал			28915	8907	10043	1030	4301	0	106388	1.83	106388	91.6%	9730	8.4%	0.0%
			75.4%	95.7%	65.0%	61.6%	31.9%	0								
28	Сонгино-Хайрхан 2	110853	81923	53651	10761	22991	4242	5621	43207							
				36785	7324	10951	2953		0							
				32031	6132	7469	1093		0							
	Намын дунд-санал			40822	8072	13804	2763	5621	0	202004	2.47	202004	82.4%	43207	17.6%	4.7%
			59.7%	57.0%	32.5%	25.8%		0								

#		Сонгогчид	Хүчинтэй санал	МАН	АН	Та бидний эвсэл	Шинэ эвсэл	Зөв хүн электорат эвсэл	Бие даагчид	12-16 дахь загварчлалд 4 бүс нутгийн тойргийг дүрслэн харуулав.
1	Архангай	61194	45469	63531	37859	10475	5168	689	18451	C
2	Баян-Өлгий	59386	49993	68280	61836	12697	4129	0	2731	W
3	Баянхонгор	56574	45318	60899	58993	6925	1995	517	6403	W
4	Булган	40877	29499	29929	16965	3252	1125	4661	2932	C
5	Говь-Алтай	37488	28376	29036	23383	2512	296	1104	323	W
6	Дундговь	40824	28066	24266	16582	2189	7567	426	4970	E&G
7	Дорнод	52159	36106	33043	19236	4455	4788	777	9681	E&G
8	Дорноговь	44633	31479	38649	11668	1645	6000	496	4328	E&G
9	Завхан	47388	37823	33178	26136	1301	10753	1183	3225	W
10	Өвөрхангай	74367	53286	86388	52534	7570	10077	1104	1768	C
11	Өмнөговь	44821	32098	29988	28127	2479	1361	406	1723	E&G
12	Сүхбаатар аймаг	40731	33052	26212	36846	1478	1018	278	86	E&G
13	Сэлэнгэ	70283	49097	64860	42725	18276	3194	1706	16167	C
14	Төв	61738	43827	48959	38201	20701	3593	1710	17972	C
15	Увс	52121	43703	63161	54729	4202	795	1291	6685	W
16	Ховд	54247	42910	50899	54077	9508	7754	1740	5196	W
17	Хөвсгөл	85997	62506	91065	40287	9311	12011	2808	31652	C
18	Хэнтий	49633	35099	70412	28830	6461	1031	0	201	E&G
19	Дархан-Уул	65074	45118	66197	20890	8157	5901	6696	27198	C
20	Орхон	66731	45691	52194	16494	29445	4174	4788	29735	C
21	Багахагай-Багануур-Найлах	44540	32016	37545	9511	8371	3587	1926	2908	UB
22	Баянзүрх 1	109820	81697	61592	30509	7875	7827	29972	23259	UB
23	Баянзүрх 2	111938	78045	107346	44599	12417	31552	16280	21254	UB
24	Сүхбаатар дүүрэг	86814	64289	69554	40344	17725	8730	32463	23649	UB
25	Чингэлтэй	96639	69133	84060	31322	14741	20750	16394	39664	UB
26	Баянгол	134872	103789	125587	56781	14530	16420	30910	66584	UB
27	Сонгинохайрхан 1	84476	58233	57829	17814	20085	2059	8601	9730	UB
28	Сонгинохайрхан 2	110853	81923	122467	24217	41411	8288	5621	43207	UB
29	Хан-Уул	114446	89034	98539	36185	22259	21467	34558	53692	UB

	Сонгогчид	Хүчинтэй санал	МАН	АН	Та бидний эвсэл	Шинэ эвсэл	Зөв хүн электорат эвсэл	Бие даагчид		Нэг суудалд ногдох сонгогчдын тоо
Нийт	2000664	1476675	1795665	977680	322453	213410	209105	475374	3993687	26325
Намын санал %			51.04%	27.79%	9.16%	6.07%	5.94%			
Нийт санал %			44.96%	24.48%	8.07%	5.34%	5.24%	11.90%		
УБ: нийт	894398	658159	764519	291282	159414	120680	176725	283947	1796567	37267
Намын санал %			50.54%	19.26%	10.54%	7.98%	11.68%			
Нийт санал %			42.55%	16.21%	8.87%	6.72%	9.84%	15.80%		
Бусад: нийт	1106266	818516	1031146	686398	163039	92730	32380	191427	2197120	21274
Намын санал %			51.41%	34.22%	8.13%	4.62%	1.61%			
Нийт санал %			46.93%	31.24%	7.42%	4.22%	1.47%	8.71%		
Баруун бүс: нийт	307204	248123	305453	279154	37145	25722	5835	24563	677872	19200
Намын санал %			46.75%	42.73%	5.69%	3.94%	0.89%			
Нийт санал %			45.06%	41.18%	5.48%	3.79%	0.86%	3.62%		
Зүүн бүс: нийт	526261	374493	503123	265955	107187	45243	24162	145875	1091545	22881
Намын санал %			53.20%	28.12%	11.33%	4.78%	2.56%			
Нийт санал %			46.09%	24.37%	9.82%	4.14%	2.21%	13.36%		
Зүүн ба Говийн бүс: нийт	272801	195900	222570	141289	18707	21765	2383	20989	427703	20985
Намын санал %			54.72%	34.74%	4.60%	5.35%	0.59%			
Нийт санал %			52.04%	33.03%	4.37%	5.09%	0.56%	4.91%		
Хамгийн цөөн ба олон саналын харьцуулалт										
Улсын хэмжээнд			76.8%	70.8%	49.9%	38.9%	38.4%			
УБ			61.0%	62.5%	54.8%	36.8%	32.8%			
Бусад			83.8%	74.6%	47.6%	42.3%	42.9%			
Баруун бүс			85.5%	74.6%	45.6%	32.4%	41.1%			
Төвийн бүс			81.0%	67.7%	43.6%	36.2%	41.8%			
Зүүн ба Говийн бүс			86.0%	83.8%	56.3%	60.7%	54.8%			

Загварчлал 2016

Харьцангуй олонхийн тогтолцоо (ХОТ)

Нийт мажоритар суудал
Жагсаалтаар хувь тэнцүүлсэн нийт суудал
Хамтарсан нийт суудал
Илүү суудал

	МАН	АН	МАХН	БД		
УИХ: 2016 онд харьцангуй олонхоор авсан суудал	65	9	1	1	76	
	85.5%	11.8%	1.3%	1.3%		
УИХ: нийт саналд бүрэн хувь тэнцүүлсэн тохиолдолд авах суудлын тоо	34	25	6	11	76	
	44.7%	32.9%	7.9%	14.5%		
УИХ: Намын саналд бүрэн хувь тэнцүүлсэн тохиолдолд авах суудлын тоо	39	29	7	1	76	
	51.6%	37.9%	9.2%	1.3%		
Параллель						
БС/ХОТ болон ЖХТ - ХИУ Наре, улсаараа нэг тойрог болсон үед хувь тэнцүүлсэн тойрог						
Мажоритар						
118 БС хоёр мандаттай тойрог (2020 онд гурван мандаттай байсан), ХОТ 11 тойрог (2020 онд хоёр мандаттай байсан)	45	2	0	0	47	
Жагсаалтаар хувь тэнцүүлсэн						
Намын санал (%)	52.30%	38.41%	9.30%			
Наре -гийн квот						3.45%
	15.17	11.14	2.70			
ЖХТ ХИУ Наре 29 суудал	15	11	3		29	
УИХ: нийт	60	13	3	0	76	
	78.9%	17.1%	3.9%	0.0%		
Холимог хувь тэнцүүлсэн тогтолцоо						
БС/ХОТ болон ЖХТ - ХИУ Наре, улсаараа нэг тойрогт хувь тэнцүүлсэн						
Илүү суудалд хувь тэнцүүлсэн нөхвөр үгүй						
Намын санал (%)	52.30%	38.41%	9.30%			
Наре -гийн квот						1.32%
	39.74	29.19	7.07			
76 суудал	40	29	7		76	
Мажоритар						
Хоёр мандаттай, 18 БС-тай тойргууд (2020 онд 3 мандаттай байсан), 11 ХОТ тойрог (2020 онд хоёр мандаттай байсан)	45	2	0	0	47	
Жагсаалтын суудал	0	27	7		34	
УИХ нийт	45	29	7	0	81	
Илүү суудал	5				5	
	55.6%	35.8%	8.6%	0.0%		

Мажоритар 47 тойрогт хийсэн загварчлал

БС/ХОТ

Ялагч нам бүх суудлыг авсан тохиолдолд

Хоёр мандаттай тойрогт хоёрдахь, гуравдахь нэр дэвшигч бага ялгаатай байж болох суудал

Мажоритар суудал

					Нэр дэвшигч	МАН	АН
1	Архангай	26557	16502	1998	2		
2	Баян-Өлгий	23464	22372	924	2		
						МАН эсвэл АН	
3	Баянхонгор	21883	20917	786	2		
4	Булган	16329	10293	1595	1		
5	Говь-Алтай	14439	9814	239	1		
6	Дундговь	6437	6559	3115	1		
7	Дорнод	17058	11765	2822	1		
8	Дорноговь	24506	11583	1555	1		
9	Завхан	15109	15676	2925	1		
10	Өвөрхангай	29185	17084	1911	2		
11	Өмнөговь	14346	13487	1903	1		
12	Сүхбаатар аймаг	16133	14402	435	1		
13	Сэлэнгэ	22044	18014	6371	2		
14	Төв	24339	14794	5150	2		
15	Увс	23990	18917	217	2		
16	Ховд	18566	17469	2177	2		
17	Хөвсгөл	37077	22199	1349	2		
18	Хэнтий	18696	14557	1486	2		
19	Дархан-Уул	19589	10977	3996	2		
20	Орхон	13358	11229	9164	2		
						МАН эсвэл МАХН	
21	Багахангай-Багануур-Налайх (Чингэлтэй *1)	12704	7548	3548	1		
22	Баянзүрх 1 (В 2, 3, *5)	27745	20736	5496	1		
23	Баянзүрх 2 (В 1, 4, 6)	23175	18142	6111	2		
						МАН эсвэл Бие даагч	
24	Сүхбаатар дүүрэг	31915	23634	5484	2		
25	Чингэлтэй (С 2, 3, 4)	19492	12996	6871	2		
26	Баянгол	33744	29120	7948	2		
27	Сонгинохайрхан 1 (S 1, 2, 3)	28304	15051	6577	1		
28	Сонгинохайрхан 2 (S 4, 5, 6)	29969	19819	13659	2		
29	Хан-Уул	25985	21535	7277	2		
	Нийт	636138	467191	113089		45	2

Загварчлал 2020

Загварчлалын дугаар		МАН	АН	Та бидний эвсэл	Шинэ эвсэл	Зөв хүн электорат эвсэл	БД		
	УИХ:	62	11	1	0	1	1	76	
		81.6%	14.5%	1.3%	0.0%	1.3%	1.3%		
	УИХ: Нийт саналд бүрэн хувь тэнцүүлсэн тохиолдолд авах суудлын тоо	34	19	6	4	4	9	76	
		44.7%	25.0%	7.9%	5.3%	5.3%	11.8%		
	УИХ: Намын саналд суудал нь бүрэн хувь тэнцсэн тохиолдолд авах суудлын тоо	38	21	7	5	4	1	76	
		50.0%	27.6%	9.2%	6.6%	5.3%	1.3%		
	Нийт мажоритар суудал								
	Нийт жагсаалтаар хувь тэнцүүлсэн суудал								
	Нийт хамтарсан суудал								
	Илүү суудал								
	Тэнцвэржүүлсэн суудал								
	Тэнцвэржүүлэхээс өмнөх бүсийн тойргийн суудал								
	Тэнцвэржүүлсний дараах бүсийн тойргийн суудал								
	Улсаараа жагсаалтаар хувь тэнцүүлсэн нэг тойргийн холимог систем								
	Параллель								
	БС/ХОТ болон ЖХТ - ХИУ Наре, улсаараа жагсаалтаар хувь тэнцүүлэх нэг тойрог								
	<i>Majoritarian</i>								
	2 мандаттай 18 багц саналын тойрог (2020 онд 2 мандаттай байсан) болон 11 ХОТ тойргууд (2020 онд 2 мандаттай байсан)	40	6	0	0	0	1	47	
	<i>Жагсаалтаар хувь тэнцүүлэх</i>								
	Намын санал	1795665	977680	322453	213410	209105			
	Намын саналын хувь	51.04%	27.79%	9.16%	6.07%	5.94%			
	Квот	14.80	8.06	2.66	1.76	1.72			121321 3.45%
	Жагсаалтаар хувь тэнцүүлэх ХИУ Наре хэрэглэсэн 29 тойрог	15	8	2	2	2		29	
1	УИХ нийт	55	14	2	2	2	1	76	
		72.4%	18.4%	2.6%	2.6%	2.6%	1.3%		
	Параллель								
	БС/ХОТ болон ЖХТ - ХИУ Наре улсаараа нэг тойрог								
	<i>Мажоритар</i>								

Үргэлжлэл дараагийн хуудсанд

	2 мандаттай, 9 БС (2020 онд хамгийн олон сонгогчтой байсан) болон 20 ХОТ тойрог (үлдсэн тойргууд). 2020 онд хамгийн олон санал авсан хувь гишүүн бүхий намын суудал. Намын дундаж саналыг хэрэглэсэн тохиолдолд МАН 36, АН 2 суудал авах байсан.	35	3	0	0	0	0	38	
	Жагсаалтаар хувь тэнцүүлэх								
	Намын санал	1795665	977680	322453	213410	209105			
	Намын саналын хувь	51.04%	27.79%	9.16%	6.07%	5.94%			
									92587
	Квот								2.63%
		19.39	10.56	3.48	2.30	2.26			
	Жагсаалтаар хувь тэнцүүлсэн 38 суудал - ХИУ Наре	19	11	4	2	2		38	
2	УИХ нийт	54	14	4	2	2	0	76	
		71.1%	18.4%	5.3%	2.6%	2.6%	0.0%		
	Параллель								
	ХОТ болон ЖХТ - ХИУ Наре, Жагсаалтаар ХТ улсаараа нэг тойрог								
	Мажоритар								
	29 ХОТ тойрог	27	2	0	0	0	0	29	
	Жагсаалтаар хувь тэнцүүлэх								
	Намын санал	1795665	977680	322453	213410	209105			
	Намын саналын хувь	51.04%	27.79%	9.16%	6.07%	5.94%			
									74858
	Квот								2.13%
		23.99	13.06	4.31	2.85	2.79			
	Жагсаалтаар ХТ, ХИУНаре 47 суудал	24	13	4	3	3		47	
3	УИХ нийт	51	15	4	3	3	0	76	
		67.1%	19.7%	5.3%	3.9%	3.9%	0.0%		
	Параллель								
	БС/ХОТ болон ЖХТ- НА d'Hondt, ЖХТ улсаар нэг тойрог								
	Мажоритар								
	2 мандаттай БС-ын 18 тойрог (2020 онд 3 мандаттай байсан) болон ХОТ 11 тойрог (2020 онд 2 мандаттай байсан)	40	6	0	0	0	1	47	
	Жагсаалтаар хувь тэнцүүлэх								
	Намын санал	1795665	977680	322453	213410	209105			
	Намын саналын хувь	51.04%	27.79%	9.16%	6.07%	5.94%			
	ЖХТ НА d'Hondt хэрэглэсэн 29 тойрог	16	9	2	1	1		29	
4	УИХ нийт	56	15	2	1	1	1	76	
		73.7%	19.7%	2.6%	1.3%	1.3%	1.3%		
	Параллель								
	БС/ХОТ болон ЖХТ - НА Sainte-Laguë, ЖХТ улсаар нэг тойрог								
	Мажоритар								

	2 мандаттай БС-ын 18 тойрог (2020 онд 3 мандаттай байсан) болон 11 ХОТ тойрог (2020 онд 2 мандаттай байсан)	40	6	0	0	0	1	47	
	Жагсаалтаар хувь тэнцүүлэх								
	Намын санал	1795665	977680	322453	213410	209105			
	Намын саналын хувь	51.04%	27.79%	9.16%	6.07%	5.94%			
	ЖХТ List PR - HA Sainte-Laguë хэрэглэсэн 29 суудал	14	8	3	2	2		29	
5	УИХ нийт	54	14	3	2	2	1	76	
		71.1%	18.4%	3.9%	2.6%	2.6%	1.3%		
	Холимог хувь тэнцүүлэх тогтолцоо								
	БС/ХОТ болон ЖХТ- LR Hare, ЖХТ улсаараа нэг тойрог								
	Илүү суудалд хувь тэнцүүлсэн нөхвөр байхгүй: 2013 оноос өмнөх Германы загвар								
	Мажоритар								
	2 мандаттай БС-ын 18 тойрог (2020 онд 3 мандаттай байсан) болон 11 ХОТ тойрог (2020 онд 2 мандаттай байсан)	40	6	0	0	0	1	47	
	Жагсаалтаар хувь тэнцүүлэх								
	Намын санал	1795665	977680	322453	213410	209105			
	Намын саналын хувь	51.04%	27.79%	9.16%	6.07%	5.94%			
	Квот								46911
									1.33%
	Авах боломжтой нийт суудал	38.28	20.84	6.87	4.55	4.46			
	Бие даагчид						1	1	
	ЖХТ - LR Hare хэрэглэсэн 75 суудал	38	21	7	5	4		75	
	Жагсаалтын суудал	0	15	7	5	4		31	
	Бие даагчид						1	1	
	ЖХТ- LR Hare хэрэглэсэн 75 суудал	38	21	7	5	4		75	
	Илүү суудал	2						2	
6	УИХ нийт	40	21	7	5	4	1	78	
		51.3%	26.9%	9.0%	6.4%	5.1%	1.3%		
	Илүү суудалд хувь тэнцүүлсэн нөхвөр: 2013 оноос өмнөх Германы загвар								
	Квот								44536
									1.27%
	Хувь тэнцүүлээгүй байдлыг арилгасан намуудын хамгийн бага суудлын тоо: 79	40.32	21.95	7.24	4.79	4.70			
		40	22	7	5	5		79	
	Бие даагчид						1	1	
	Мажоритар суудал	40	6	0	0	0	1	47	
	Жагсаалтын суудал	0	15	7	5	4		31	
	Нэмэлтээр тэнцвэржүүлэх жагсаалтын суудал		1			1		2	
7	УИХ нийт	40	22	7	5	5	1	80	
		50.0%	27.5%	8.8%	6.3%	6.3%	1.3%		

	БС/ХОТ болон ЖХТ - НА d'Hondt, ЖХТ улсаараа нэг тойрог								
	Илүү суудалд хувь тэнцүүлэх нөхвөр үгүй								
	Мажоритар								
	2 мандаттай 18 БС-ын тойргууд (2020 онд 3 мандаттай байсан) болон ХОТ 11 тойрог (2020 онд 2 мандаттай байсан)	40	6	0	0	0	1	47	
	Жагсаалтаар хувь тэнцүүлэх								
	Намын санал	1795665	977680	322453	213410	209105			
	Намын саналын хувь	51.04%	27.79%	9.16%	6.07%	5.94%			
	Бие даагчид						1	1	
	ЖХТ - НА d'Hondt хэрэглэсэн 75 тойрог	39	21	7	4	4		75	
	Илүү суудал	1						1	
	Мажоритар суудал	40	6	0	0	0	1	47	
	Жагсаалтаар хувь тэнцүүлэх суудал	0	15	7	4	4		30	
8	УИХ нийт	40	21	7	4	4	1	77	
		51.95%	27.27%	9.09%	5.19%	5.19%	1.30%		
	БС/ХОТ болон ЖХТ - НА Sainte-Laguë хэрэглэсэн ЖХТ улсаараа нэг тойрог								
	Илүү суудалд хувь тэнцүүлэх нөхвөр үгүй: Шинэ Зеландын загвар								
	Мажоритар								
	2 мандаттай БС-ын 18 тойрог (2020 онд 3 мандаттай байсан) болон 11 ХОТ тойрог (2020 онд 2 мандаттай байсан)	40	6	0	0	0	1	47	
	Жагсаалтаар хувь тэнцүүлэх								
	Намын санал	1795665	977680	322453	213410	209105			
	Намын саналын хувь	51.04%	27.79%	9.16%	6.07%	5.94%			
	Бие даагчид						1	1	
	ЖХТ- НА Sainte-Laguë хэрэглэсэн 75 суудал	38	21	7	5	4		75	
	Илүү суудал	2						2	
	Мажоритар суудал	40	6	0	0	0	1	47	
	Жагсаалтаар хувь тэнцүүлэх суудал	0	15	7	5	4		31	
9	УИХ нийт	40	21	7	5	4	1	78	
		51.95%	27.27%	9.09%	6.49%	5.19%	1.30%		
	Нэмэлт гишүүний тогтолцоо								
	БС/ХОТ болон ЖХТ - НА d'Hondt хэрэглэсэн ЖХТ улсаараа нэг тойрог								
	Мажоритар								
	2 мандаттай 18 БС-ын тойрог (2020 онд 3 мандаттай байсан) болон 11 ХОТтойргууд (2020 онд 2 мандаттай байсан)	40	6	0	0	0	1	47	

	Жагсаалтаар хувь тэнцүүлэх								
	ЖХТ - HA d'Hondt нэмэлт 29 суудал	0	15	6	4	4		29	
10	УИХ нийт	40	21	6	4	4	1	76	
		52.6%	27.6%	7.9%	5.3%	5.3%	1.3%		
	Нэмэлт суудлын систем								
	БС/ ХОТ болон ЖХТ - HA Sainte-Laguë, ЖХТ улсаараа нэг тойрог								
	Мажоритар								
	2 мандаттай БС-ын 18 тойрог (2020 онд 3 мандаттай байсан) болон 11 ХОТ тойрог (2020 онд 2 мандаттай байсан)	40	6	0	0	0	1	47	
	Жагсаалтаар хувь тэнцүүлэх								
	ЖХТ - HA Sainte-Laguë хэрэглэсэн 29 суудал	0	14	7	4	4		29	
11	УИХ нийт	40	20	7	4	4	1	76	
		52.6%	26.3%	9.2%	5.3%	5.3%	1.3%		
	Холимог системтэй бүсийн дөрвөн тойрог								
	Параллель								
	БС болон ЖХТ - LR Hare хэрэглэсэн бүсийн дөрвөн тойрог								
	Жагсаалтаар хувь тэнцүүлэх								
	УБ								
	2 мандаттай БС-ын 6 тойрог (2020 онд 3 мандаттай байсан) болон ХОТ бүхий 3 тойрог (2020 онд 2 мандаттай байсан)	15	0	0	0	0	0	15	
	Нийт 24 суудал: 15 мажоритар суудал								
	Намын санал	764519	291282	159414	120680	176725			
	Намын санал %	50.54%	19.26%	10.54%	7.98%	11.68%			
	ЖХТ 9 суудал квот								168069
	Намын санал %								11.11%
		4.55	1.73	0.95	0.72	1.05			
	ЖХТ - LR Hare хэрэглэсэн 9 суудал	4	2	1	1	1		9	
	Баруун бүс								
	2 мандаттай БС-ын 4 тойрог (2020 онд 3 мандаттай байсан) болон ХОТ 2 тойрог (2020 онд 2 мандаттай байсан)	6	4	0	0	0	0	10	
	Нийт 16 суудал: Мажоритар 10 суудал								
	Намын санал	305453	279154	37145	25722	5835			
	Намын санал %	46.75%	42.73%	5.69%	3.94%	0.89%			
	Жагсаалтаар хувь тэнцүүлэх 6 суудалд квот								108885
	Намын санал %								16.67%
		2.81	2.56	0.34	0.24	0.05			
	ЖХТ - LR Hare хэрэглэсэн 9 суудал	3	3	0	0	0		6	

	Төвийн бүс								
	2 мандаттай БС-ын 7 тойрог (2020 онд 3 мандаттай байсан) болон ХОТ 1 тойрог (2020 онд 2 мандаттай байсан)	13	1	0	0	0	1	15	
	Нийт 23 суудал: 15 мажоритар суудал								
	Намын санал	503123	265955	107187	45243	24162			
	Намын саналын хувь (%)	53.20%	28.12%	11.33%	4.78%	2.56%			
	Жагсаалтаар хувь тэнцүүлэх 8 суудалд квот								118209
	Намын санал %								12.50%
		4.26	2.25	0.91	0.38	0.20			
	ЖХТ PR - LR Hare хэрэглэсэн 8 суудал	4	2	1	1	0		8	
	Зүүн болон Говийн бүс								
	2 мандаттай БС-ын 1 тойрог (2020 онд 3 мандаттай байсан) болон ХОТ-ны 5 тойрог (2020 онд 2 мандаттай)	6	1	0	0	0	0	7	
	Нийт 13 суудал: 7 мажоритар суудал								
	Намын суудал	222570	141289	18707	21765	2383			
	Намын санал %	54.72%	34.74%	4.60%	5.35%	0.59%			
	Жагсаалтаар хувь тэнцүүлэх 6 суудалд квот								67786
	Намын санал %								16.67%
		3.28	2.08	0.28	0.32	0.04			
	ЖХТ - LR Hare хэрэглэсэн 6 суудал	3	2	0	1	0		6	
	Нийт мажоритар суудал	40	6	0	0	0	1	47	
	ЖХИ нийт суудал	14	9	2	3	1		29	
12	УИХ нийт	54	15	2	3	1	1	76	
		71.1%	19.7%	2.6%	3.9%	1.3%	1.3%		
	Параллель								
	БС болон ЖХТ - HA d'Hondt, хэрэглэсэн бүсийн 4 тойрог								
	Жагсаалтаар хувь тэнцүүлэх								
	УБ								
	2 мандаттай БС-ын 6 тойрог (2020 онд 3 мандаттай байсан) болон ХОТ-ын 3 тойрог (2020 онд 2 мандаттай байсан)	15	0	0	0	0	0	15	
	Нийт 24 суудал: 15 мажоритар суудал								
	Намын санал	764519	291282	159414	120680	176725			
	Намын санал %	50.54%	19.26%	10.54%	7.98%	11.68%			
	ЖХТ - HA d'Hondt хэрэглэсэн 9 суудал	5	2	1	0	1		9	
	Баруун бүс								
	2 мандаттай БС-ын 4 тойрог (2020 онд 3 мандаттай байсан) болон ХОТ 2 тойрог (2020 онд 2 мандаттай байсан)	6	4	0	0	0	0	10	
	Нийт 16 суудал: 10 мажоритар суудал								
	Намын санал	305453	279154	37145	25722	5835			
	Намын санал %	46.75%	42.73%	5.69%	3.94%	0.89%			
	ЖХТ - HA d'Hondt хэрэглэсэн 6 суудал	3	3	0	0	0		6	

	Төвийн бүс								
	2 мандаттай БС-ын 7 тойрог (2020 онд гурван мандаттай байсан) болон ХОТ 1 тойрог (2020 онд 2 мандаттай байсан)	13	1	0	0	0	1	15	
	Нийт 23 суудал: 15 мажоритар суудал								
	Намын санал	503123	265955	107187	45243	24162			
	Намын санал %	53.20%	28.12%	11.33%	4.78%	2.56%			
	ЖХТ - d'Hondt хэрэглэсэн 8 суудал	5	2	1	0	0		8	
	Зүүн болон Говийн бүс								
	2 мандаттай БС-ын 1 тойрог (2020 онд 3 мандаттай байсан) болон ХОТ 5 тойрог (2020 онд 2 мандаттай байсан)	6	1	0	0	0	0	7	
	Нийт 13 суудал: 7 мажоритар суудал								
	Намын санал	222570	141289	18707	21765	2383			
	Намын санал %	54.72%	34.74%	4.60%	5.35%	0.59%			
	ЖХТ - НА хэрэглэсэн 6 суудал	4	2	0	0	0		6	
	Нийт мажоритар суудал	40	6	0	0	0	1	47	
	ЖХТ нийт суудал	17	9	2	0	1		29	
13	УИХ нийт	57	15	2	0	1	1	76	
		75.0%	19.7%	2.6%	0.0%	1.3%	1.3%		
	Параллель								
	БС болон ЖХТ - НА Sainte-Laguë хэрэглэсэн бүсийн 4 тойрог								
	Жагсаалтаар хувь тэнцүүлэх								
	УБ								
	2 мандаттай БС бүхий 6 тойрог (2020 онд 3 мандаттай байсан) болон ХОТ 3 тойрог (2020 онд 2 мандаттай байсан)	15	0	0	0	0	0	15	
	Нийт 24 суудал: 15 мажоритар суудал								
	Намын санал	764519	291282	159414	120680	176725			
	Намын санал %	50.54%	19.26%	10.54%	7.98%	11.68%			
	ЖХТ- НА Sainte-Laguë хэрэглэсэн 9 суудал	4	2	1	1	1		9	
	Баруун бүс								
	2 мандаттай БС бүхий 4 тойрог (2020 онд гурван мандаттай байсан) болон ХОТ-ын 2 тойрог (2020 онд 2 мандаттай байсан)	6	4	0	0	0	0	10	
	Нийт 16 суудал: 10 мажоритар суудал								
	Намын санал	305453	279154	37145	25722	5835			
	Намын санал %	46.75%	42.73%	5.69%	3.94%	0.89%			
	ЖХТ - НА Sainte-Laguë хэрэглэсэн 6 суудал	3	3	0	0	0		6	
	Төвийн бүс								
	2 мандаттай БС бүхий 7 тойрог (2020 онд 3 мандаттай байсан) болон ХОТ 1 тойрог (2020 онд 2 мандаттай байсан)	13	1	0	0	0	1	15	
	Нийт 23 суудал: 15 мажоритар суудал								

	Намын санал	503123	265955	107187	45243	24162			
	Намын санал %	53.20%	28.12%	11.33%	4.78%	2.56%			
	ЖХТ - HA Sainte-Laguë хэрэглэсэн 8 суудал	5	2	1	0	0		8	
	Зүүн болон Говийн бүс								
	2 мандаттай БС бүхий 1 тойрог (2020 онд 3 мандаттай байсан) болон ХОТ 5 тойрог (2020 онд 2 мандаттай байсан)	6	1	0	0	0	0	7	
	Нийт 13 суудал: 7 мажоритар суудал								
	Намын санал	222570	141289	18707	21765	2383			
	Намын санал %	54.72%	34.74%	4.60%	5.35%	0.59%			
	ЖХТ - HA Sainte-Laguë хэрэглэсэн 6 суудал	4	2	0	0	0		6	
	Нийт мажоритар суудал	40	6	0	0	0	1	47	
	ЖХТ нийт суудал	16	9	2	1	1		29	
14	УИХ нийт	56	15	2	1	1	1	76	
		73.7%	19.7%	2.6%	1.3%	1.3%	1.3%		
	Холимог хувь тэнцүүлсэн тогтолцоо								
	БС болон жагсаалтаар хувь тэнцүүлэх- LR Hare, бүсийн дөрвөн тойрог								
	2013 оны өмнөх Германы загвар								
	Мажоритар								
	2 мандаттай БС бүхий 18 тойрог (2020 онд 3 мандаттай байсан) болон ХОТ 11 тойрог (2020 онд 2 мандаттай байсан)								
	УБ - 24 суудал								
	Мажоритар	15	0	0	0	0	0	15	
	Жагсаалтаар хувь тэнцүүлэх								
	Намын санал	764519	291282	159414	120680	176725			
	Намын санал %	50.54%	19.26%	10.54%	7.98%	11.68%			
	Квот								63026
	Намын санал %								4.17%
		12.13	4.62	2.53	1.91	2.80			
	Жагсаалтаар хувь тэнцүүлсэн суудал	0	5	2	2	3		12	
	Нийт 24 суудал ЖХТ - LR Hare хэрэглэсэн	12	5	2	2	3		24	
	Илүү суудал	3						3	
	УБ нийт	15	5	2	2	3	0	27	
	Баруун бүс - 16 суудал								
	Мажоритар	6	4	0	0	0	0	10	
	Жагсаалтаар хувь тэнцүүлсэн								
	Намын санал	305453	279154	37145	25722	5835			
	Намын санал %	46.75%	42.73%	5.69%	3.94%	0.89%			

	Квот								40832
	Намын санал %								6.25%
		7.48	6.84	0.91	0.63	0.14			
	Хувь тэнцүүлсэн суудал	1	3	1	1	0		6	
	Нийт 16 суудал ЖХТ - LR Наре хэрэглэсэн	7	7	1	1	0		16	
	Баруун бүс нийт	7	7	1	1	0	0	16	
	Төвийн бүс - 23 суудал								
	Мажоритар	13	1	0	0	0	1	15	
	Жагсаалтаар хувь тэнцүүлэх								
	Намын санал	503123	265955	107187	45243	24162			
	Намын санал %	53.20%	28.12%	11.33%	4.78%	2.56%			
	Квот								42985
	Намын санал %								4.55%
		11.70	6.19	2.49	1.05	0.56			
	ЖХТ суудал	0	5	2	1	1		9	
	Бие даагчид						1	1	
	ЖХТ - LR Наре хэрэглэсэн 22 суудал	12	6	2	1	1		22	
	Илүү суудал	1						1	
	Төвийн бүс нийт	13	6	2	1	1	1	24	
	Зүүн болон Говийн бүс - 13 суудал								
	Мажоритар	6	1	0	0	0	0	7	
	Жагсаалтаар хувь тэнцүүлэх								
	Намын санал	222570	141289	18707	21765	2383			
	Намын санал %	54.72%	34.74%	4.60%	5.35%	0.59%			
	Квот								31286
	Намын санал %								7.69%
		7.11	4.52	0.60	0.70	0.08			
	ЖХТ суудал	1	3	1	1	0		6	
	ЖХТ - LR Наре хэрэглэсэн 13 суудал	7	4	1	1	0		13	
	Зүүн болон Говийн бүс нийт	7	4	1	1	0	0	13	
15	УИХ нийт	42	22	6	5	4	1	80	
		52.5%	27.5%	7.5%	6.3%	5.0%	1.3%		
	Холимог хувь тэнцүүлсэн тогтолцоо								
	БС болон ЖХТ- LR Наре бүхий бүсийн 4 тойрог 2013 оноос өмнөх Германы загвар								
	Мажоритар								
	2 мандаттай БС бүхий 18 тойрог (2020 онд 2 мандаттай байсан) болон ХОТ 11 тойрог (2020 онд 2 мандаттай байсан)								

УБ - 24 суудал								
Мажоритар	15	0	0	0	0	0	0	15
Жагсаалтаар хувь тэнцүүлэх								
Намын санал	764519	291282	159414	120680	176725			
Намын санал %	50.54%	19.26%	10.54%	7.98%	11.68%			
Квот								63026
Намын санал %								4.17%
	12.13	4.62	2.53	1.91	2.80			
ЖХТ суудал	0	5	2	2	3			12
ЖХТ 24 - LR Hare хэрэглэсэн 24 суудал	12	5	2	2	3			24
Илүү суудал	3							3
УБ нийт	15	5	2	2	3	0		27
Хувь тэнцээгүй байдлыг арилгах хамгийн бага тооны суудал: 29	14.66	5.58	3.06	2.31	3.39			
Квот								52159
Намын санал %								3.45%
	15	6	3	2	3			
Мажоритар суудал	15	0	0	0	0	0	0	15
Жагсаалтын суудал	0	5	2	2	3			12
Нэмж тэнцвэржүүлэх жагсаалтын суудал		1	1					2
УБ нийт	15	6	3	2	3			29
Баруун бүс: нийт 16 суудал								
Мажоритар	6	4	0	0	0	0	0	10
Жагсаалтаар хувь тэнцүүлэх								
Намын санал	305453	279154	37145	25722	5835			
Намын санал %	46.75%	42.73%	5.69%	3.94%	0.89%			
Квот								40832
Намын санал %								6.25%
	7.48	6.84	0.91	0.63	0.14			
ЖХТ суудал	1	3	1	1				6
ЖХТ - LR Hare хэрэглэсэн 16 суудал	7	7	1	1	0			16
Баруун бүс: нийт	7	7	1	1	0	0		16
Аймаг хувь тэнцүүлэх байдлыг хадгалах хамгийн цөөн тооны суудал: 19	8.88	8.12	1.08	0.75	0.17			
								34385
								5.26%
	9	8	1	1	0			

Мажоритар суудал	6	4	0	0	0	0	10
Жагсаалтын суудал	1	3	1	1	0		6
Нэмж тэнцүүлэх жагсаалтын суудал	2	1					3
Баруун бүс нийт	9	8	1	1	0		19
Төвийн бүс - 23 суудал							
Мажоритар	13	1	0	0	0	1	15
Жагсаалтаар хувь тэнцүүлэх							
Намын санал	503123	265955	107187	45243	24162		
Намын санал %	53.20%	28.12%	11.33%	4.78%	2.56%		
Квот							42985
Намын санал %							4.55%
	11.70	6.19	2.49	1.05	0.56		
ЖХТ суудал	0	5	2	1	1		9
Бие даагчид						1	1
ЖХТ- LR Нэг хэрэглэсэн 22 суудал	12	6	2	1	1		22
Илүү суудал	1						1
Төвийн бүс нийт	13	6	2	1	1	1	24
Аймаг хооронд хувь тэнцүүлэх хамгийн цөөн суудлын тоо: 28							
Аймаг хооронд хувь тэнцүүлэх хамгийн цөөн суудлын тоо: 28	14.36	7.59	3.06	1.29	0.69		
Нэг бие даагч сонгогдсон							
Квот							35025
Намын санал %							3.70%
	14	8	3	1	1		
Мажоритар суудал	13	1	0	0	0	1	15
Жагсаалтын суудлууд	0	5	2	1	1		9
Нэмж тэнцвэржүүлэх жагсаалтын суудал	1	2	1				4
Төвийн бүс нийт	14	8	3	1	1	1	28
Зүүн болон Төв							
Мажоритар	6	1	0	0	0	0	7
Жагсаалтаар хувь тэнцүүлэх							
Намын санал	222570	141289	18707	21765	2383		
Намын санал %	54.72%	34.74%	4.60%	5.35%	0.59%		
Квот							31286
Намын санал %							7.69%
	7.11	4.52	0.60	0.70	0.08		
ЖХТ суудал	1	3	1	1	0		6
ЖХТ - LR Нэг хэрэглэсэн 13 суудал	7	4	1	1	0		13
Зүүн болон Говийн бүс нийт	7	4	1	1	0	0	13
Аймаг хооронд хувь тэнцүүлэх хамгийн их суудлын тоо: 16							
Аймаг хооронд хувь тэнцүүлэх хамгийн их суудлын тоо: 16	8.76	5.56	0.74	0.86	0.09		

	Квот								25420
									6.25%
		9	5	1	1	0			
	Мажоритар суудал	6	1	0	0	0	0	7	
	Жагсаалтын суудал	1	3	1	1	0		6	
	Нэмж тэнцвэржүүлэх жагсаалтын суудал	2	1					3	
	Зүүн болон Говийн бүс нийт	9	5	1	1	0		16	
	Монголын нийт								
	Мажоритар суудал	40	6	0	0	0	1	47	
	Жагсаалтын суудлууд	2	16	6	5	4		33	
	Нэмж тэнцвэржүүлсэн жагсаалтын суудал	5	5	2				12	
16	УИХ нийт	47	27	8	5	4	1	92	
		51.1%	29.3%	8.7%	5.4%	4.3%	1.1%		

Хамгийн өндөр дундаж: Тооллогын дэлгэрэнгүй

Тооллогын үе шат бүрд хуваарилагдсан суудал

Улсаараа нэг тойрог

Тооллогын үе шат	d'Hondt	МАН	АН	Та бидний эвсэл	Шинэ эвсэл	Зөв хүн электорат эвсэл	МАН	АН	Та бидний эвсэл	NC/SE	Зөв хүн электорат эвсэл	
1		1795665	977680	322453	213410	209105	1					
2		897833	977680	322453	213410	209105		1				
3		897833	488840	322453	213410	209105	1					
4		598555	488840	322453	213410	209105	1					
5		448916	488840	322453	213410	209105		1				
6		448916	325893	322453	213410	209105	1					
7		359133	325893	322453	213410	209105	1					
8		299278	325893	322453	213410	209105		1				
9		299278	244420	322453	213410	209105			1			
10		299278	244420	161227	213410	209105	1					
11		256524	244420	161227	213410	209105	1					
12		224458	244420	161227	213410	209105		1				
13		224458	195536	161227	213410	209105	1					
14		199518	195536	161227	213410	209105				1		
15		199518	195536	161227	106705	209105					1	
16		199518	195536	161227	106705	104553	1					
17		179567	195536	161227	106705	104553		1				
18		179567	162947	161227	106705	104553	1					
19		163242	162947	161227	106705	104553	1					
20		149639	162947	161227	106705	104553		1				
21		149639	139669	161227	106705	104553			1			
22		149639	139669	107484	106705	104553	1					
23		138128	139669	107484	106705	104553		1				
24		138128	122210	107484	106705	104553	1					
25		128262	122210	107484	106705	104553	1					
26		119711	122210	107484	106705	104553		1				
27		119711	108631	107484	106705	104553	1					
28		112229	108631	107484	106705	104553	1					
29		105627	108631	107484	106705	104553		1				
Нийт (29 суудал)							16	9	2	1	1	29
30		105627	97768	107484	106705	104553			1			
31		105627	97768	80613	106705	104553				1		
32		105627	97768	80613	71137	104553	1					
33		99759	97768	80613	71137	104553					1	
34		99759	97768	80613	71137	69702	1					
35		94509	97768	80613	71137	69702		1				

36		94509	88880	80613	71137	69702	1					
37		89783	88880	80613	71137	69702	1					
38		85508	88880	80613	71137	69702		1				
39		85508	81473	80613	71137	69702	1					
40		81621	81473	80613	71137	69702	1					
41		78072	81473	80613	71137	69702		1				
42		78072	75206	80613	71137	69702			1			
43		78072	75206	64491	71137	69702	1					
44		74819	75206	64491	71137	69702		1				
45		74819	69834	64491	71137	69702	1					
46		71827	69834	64491	71137	69702	1					
47		69064	69834	64491	71137	69702				1		
48		69064	69834	64491	53353	69702		1				
49		69064	65179	64491	53353	69702					1	
50		69064	65179	64491	53353	52276	1					
51		66506	65179	64491	53353	52276	1					
52		64131	65179	64491	53353	52276		1				
53		64131	61105	64491	53353	52276			1			
54		64131	61105	53742	53353	52276	1					
55		61919	61105	53742	53353	52276	1					
56		59856	61105	53742	53353	52276		1				
57		59856	57511	53742	53353	52276	1					
58		57925	57511	53742	53353	52276	1					
59		56115	57511	53742	53353	52276		1				
60		56115	54316	53742	53353	52276	1					
61		54414	54316	53742	53353	52276	1					
62		52814	54316	53742	53353	52276		1				
63		52814	51457	53742	53353	52276			1			
64		52814	51457	46065	53353	52276				1		
65		52814	51457	46065	42682	52276	1					
66		51305	51457	46065	42682	52276					1	
67		51305	51457	46065	42682	41821		1				
68		51305	48884	46065	42682	41821	1					
69		49880	48884	46065	42682	41821	1					
70		48531	48884	46065	42682	41821		1				
71		48531	46556	46065	42682	41821	1					
72		47254	46556	46065	42682	41821	1					
73		46043	46556	46065	42682	41821		1				
74		46043	44440	46065	42682	41821			1			
75		46043	44440	40307	42682	41821	1					
Нийт (75 суудал)							39	21	7	4	4	75

	Sainte-Laguë	МАН	АН	Та бидний эвсэл	Шинэ эвсэл	Зөв хүн электорат эвсэл	МАН	АН	Та бидний эвсэл	НС/SE	Зөв хүн электорат эвсэл		
1		1795665	977680	322453	213410	209105	1						
2		598555	977680	322453	213410	209105		1					
3		598555	325893	322453	213410	209105	1						
4		359133	325893	322453	213410	209105	1						
5		256524	325893	322453	213410	209105		1					
6		256524	195536	322453	213410	209105			1				
7		256524	195536	107484	213410	209105	1						
8		199518	195536	107484	213410	209105				1			
9		199518	195536	107484	71137	209105					1		
10		199518	195536	107484	71137	69702	1						
11		163242	195536	107484	71137	69702		1					
12		163242	139669	107484	71137	69702	1						
13		138128	139669	107484	71137	69702		1					
14		138128	108631	107484	71137	69702	1						
15		119711	108631	107484	71137	69702	1						
16		105627	108631	107484	71137	69702		1					
17		105627	88880	107484	71137	69702			1				
18		105627	88880	64491	71137	69702	1						
19		94509	88880	64491	71137	69702	1						
20		85508	88880	64491	71137	69702		1					
21		85508	75206	64491	71137	69702	1						
22		78072	75206	64491	71137	69702	1						
23		71827	75206	64491	71137	69702		1					
24		71827	65179	64491	71137	69702	1						
25		66506	65179	64491	71137	69702				1			
26		66506	65179	64491	42682	69702					1		
27		66506	65179	64491	42682	41821	1						
28		61919	65179	64491	42682	41821		1					
29		61919	57511	64491	42682	41821			1				
Нийт (29 суудал)							14	8	3	2	2	29	
30		61919	57511	46065	42682	41821	1						
31		57925	57511	46065	42682	41821	1						
32		54414	57511	46065	42682	41821		1					
33		54414	51457	46065	42682	41821	1						
34		51305	51457	46065	42682	41821		1					
35		51305	46556	46065	42682	41821	1						
36		48531	46556	46065	42682	41821	1						
37		46043	46556	46065	42682	41821		1					
38		46043	42508	46065	42682	41821			1				
39		46043	42508	35828	42682	41821	1						
40		43797	42508	35828	42682	41821	1						
41		41760	42508	35828	42682	41821				1			
42		41760	42508	35828	30487	41821		1					
43		41760	39107	35828	30487	41821					1		

Үргэлжлэл дараагийн хуудсанд

44		41760	39107	35828	30487	29872	1						
45		39904	39107	35828	30487	29872	1						
46		38206	39107	35828	30487	29872		1					
47		38206	36210	35828	30487	29872	1						
48		36646	36210	35828	30487	29872	1						
49		35209	36210	35828	30487	29872		1					
50		35209	33713	35828	30487	29872			1				
51		35209	33713	29314	30487	29872	1						
52		33880	33713	29314	30487	29872	1						
53		32648	33713	29314	30487	29872		1					
54		32648	31538	29314	30487	29872	1						
55		31503	31538	29314	30487	29872		1					
56		31503	29627	29314	30487	29872	1						
57		30435	29627	29314	30487	29872			1				
58		30435	29627	29314	23712	29872	1						
59		29437	29627	29314	23712	29872					1		
60		29437	29627	29314	23712	23234		1					
61		29437	27934	29314	23712	23234	1						
62		28503	27934	29314	23712	23234			1				
63		28503	27934	24804	23712	23234	1						
64		27626	27934	24804	23712	23234		1					
65		27626	26424	24804	23712	23234	1						
66		26801	26424	24804	23712	23234	1						
67		26024	26424	24804	23712	23234		1					
68		26024	25069	24804	23712	23234	1						
69		25291	25069	24804	23712	23234	1						
70		24598	25069	24804	23712	23234		1					
71		24598	23846	24804	23712	23234			1				
72		24598	23846	21497	23712	23234							
73		23942	23846	21497	23712	23234	1						
74		23320	23846	21497	23712	23234		1					
75		23320	22737	21497	23712	23234			1				
76		23320	22737	21497	19401	23234	1						
Нийт (75 суудал)							38	21	7	5	4	75	

УЛСААРАА НЭГ ТОЙРОГ: НЭМЭГДЭЛ ГИШҮҮНИЙ СИСТЕМ

	d'Hondt	МАН	АН	Та бидний эвсэл	Шинэ эвсэл	Зөв хүн электорат эвсэл	Бие даагч	МАН	АН	Та бидний эвсэл	NC/SE	Зөв хүн электорат эвсэл	
		1795665	977680	322453	213410	209105							
	47 мажоритар суудал	40	6	0	0	0	1						
	Анхны хуваагч	41	7	1	1	1							
1		43797	139669	322453	213410	209105				1			
2		43797	139669	161338	213410	209105					1		
3		43797	139669	161338	106755	209105						1	
4		43797	139669	161338	106755	104553				1			
5		43797	139669	107558	106755	104553			1				
6		43797	122099	107558	106755	104553			1				
7		43797	108533	107558	106755	104553			1				
8		43797	97679	107558	106755	104553				1			
9		43797	97679	80669	106755	104553					1		
10		43797	97679	80669	71170	104553						1	
11		43797	97679	80669	71170	69702			1				
12		43797	88799	80669	71170	69702			1				
13		43797	81399	80669	71170	69702			1				
14		43797	75138	80669	71170	69702				1			
15		43797	75138	64535	71170	69702			1				
16		43797	69771	64535	71170	69702					1		
17		43797	69771	64535	53378	69702			1				
18		43797	65120	64535	53378	69702						1	
19		43797	65120	64535	53378	52276			1				
20		43797	61050	64535	53378	52276				1			
21		43797	61050	53779	53378	52276			1				
22		43797	57458	53779	53378	52276			1				
23		43797	54266	53779	53378	52276			1				
24		43797	51410	53779	53378	52276				1			
25		43797	51410	46096	53378	52276					1		
26		43797	51410	46096	42702	52276						1	
27		43797	51410	46096	42702	41821			1				
28		43797	48840	46096	42702	41821			1				
29		43797	46514	46096	42702	41821			1				
Нийт (29 суудал)								0	15	6	4	4	29

Дөрвөн бүсийн тойрог

	d'Hondt	МАН	АН	Та бидний эвсэл	Шинэ эвсэл	Зөв хүн электорат эвсэл							
УБ													
1		764519	291282	159414	120680	176725		1					
2		382260	291282	159414	120680	176725		1					
3		254840	291282	159414	120680	176725			1				
4		254840	145641	159414	120680	176725		1					
5		191130	145641	159414	120680	176725		1					
6		152904	145641	159414	120680	176725						1	
7		152904	145641	159414	120680	88363				1			
8		152904	145641	79707	120680	88363		1					
9		127420	145641	79707	120680	88363			1				
УБ нийт								5	2	1		1	
													9
Баруун бүс													
1		305453	279154	37145	25722	5835		1					
2		152727	279154	37145	25722	5835			1				
3		152727	139577	37145	25722	5835		1					
4		101818	139577	37145	25722	5835			1				
5		101818	93051	37145	25722	5835		1					
6		76363	93051	37145	25722	5835			1				
Баруун бүс нийт								3	3				
													6
Төвийн бүс													
1		503123	265955	107187	45243	24162		1					
2		251562	265955	107187	45243	24162			1				
3		251562	132978	107187	45243	24162		1					
4		167708	132978	107187	45243	24162		1					
5		125781	132978	107187	45243	24162			1				
6		125781	88652	107187	45243	24162		1					
7		100625	88652	107187	45243	24162				1			
8		100625	88652	53594	45243	24162		1					
Төвийн бүс нийт								5	2	1			
													8
Зүүн болон Говийн бүс													
1		222570	141289	18707	21765	2383		1					
2		111285	141289	18707	21765	2383			1				
3		111285	70645	18707	21765	2383		1					
4		74190	70645	18707	21765	2383		1					
5		55643	70645	18707	21765	2383			1				
6		55643	47096	18707	21765	2383		1					
Зүүн болон Говийн бүс нийт								4	2				
													6

Sainte-Laguë

	d'Hondt	МАН	АН	Та бидний эвсэл	Шинэ эвсэл	Зөв хүн элек- торат эвсэл							
УБ													
1		764519	291282	159414	120680	176725		1					
2		254840	291282	159414	120680	176725			1				
3		254840	145641	159414	120680	176725		1					
4		152904	145641	159414	120680	176725						1	
5		152904	145641	159414	120680	58908				1			
6		152904	145641	53138	120680	58908		1					
7		109217	145641	53138	120680	58908			1				
8		109217	58256	53138	120680	58908					1		
9		109217	58256	53138	40227	58908		1					
УБ нийт								4	2	1	1	1	
													9
Баруун бүс													
1		305453	279154	37145	25722	5835		1					
2		101818	279154	37145	25722	5835			1				
3		101818	93051	37145	25722	5835		1					
4		61091	93051	37145	25722	5835			1				
5		61091	48884	37145	25722	5835		1					
6		43636	48884	37145	25722	5835			1				
Баруун бүс нийт								3	3				
													6
Төвийн бүс													
1		503123	265955	107187	45243	24162		1					
2		167708	265955	107187	45243	24162			1				
3		167708	88652	107187	45243	24162		1					
4		100625	88652	107187	45243	24162				1			
5		100625	88652	35729	45243	24162		1					
6		71875	88652	35729	45243	24162			1				
7		71875	53191	35729	45243	24162		1					
8		55903	53191	35729	45243	24162		1					
Төвийн бүс нийт								5	2	1			
													8
Зүүн болон Говийн бүс													
1		222570	141289	18707	21765	2383		1					
2		74190	141289	18707	21765	2383			1				
3		74190	47096	18707	21765	2383		1					
4		44514	47096	18707	21765	2383			1				
5		44514	28258	18707	21765	2383		1					
6		31796	28258	18707	21765	2383		1					
Зүүн болон Говийн бүс нийт								4	2				
													6

Загварчлалын хураангуй тойм

2016		МАН	АН	МАХН
УИХ: Харьцангуй олонхоор авсан суудал		65	9	1
УИХ: Нийт саналд бүрэн хувь тэнцүүлсэн тохиолдолд авах суудлын тоо		34	25	6
УИХ: Намын саналд бүрэн ХТ тохиолдолд авах суудлын тоо		39	29	7
Параллель				
БС/ХОТ болон ЖХТ - ХИУ-Hare, ЖХТ улсаараа нэг тойрог		60	13	3
Холимог хувь тэнцүүлсэн				
БС/ХОТ болон ЖХТ - ХИУ-Hare, улсаараа нэг тойрог				
ХТ-гүй илүү суудлын нөхөн олговор: 2013 оноос өмнөх Германы загвар		45	29	7
2020		МАН	АН	Та бидний эвсэл
УИХ: Багц саналаар авсан суудал		62	11	1
УИХ: Нийт саналд бүрэн хувь тэнцүүлсэн тохиолдолд авах суудлын тоо		34	19	6
УИХ: Намын саналд бүрэн ХТ тохиолдолд авах суудлын тоо		38	21	7
Загварчлалын дугаар	Параллель			
	Улсаараа нэг тойрогтой хувь тэнцүүлсэн төлөөлөл			
1	38 БС/ХО, 29 ЖХТ - Hare ХИУ	55	14	2
2	47 БС/ХО, 38 ЖХТ - ХИУ Hare	54	14	4
3	29 ХО, 47 ЖХТ - Hare ХИУ	51	15	4
47 БС/ХО, 29 Жагсаалтаар хувь тэнцүүлсэн: ЖХТ улсаараа нэг тойрог				
1	БС/ХО болон ЖХТ - Hare ХИУ	55	14	2
4	БС/ХО болон ЖХТ - d'Hondt ХӨД	56	15	2
5	БС/ХОТ болон ЖХТ - HA Sainte-Laguë	54	14	3
47 БС/ХОТ, 29 ЖХТ: Дөрвөн бүсийн ЖХТ тойргууд				
12	БС болон ЖХТ - LR Hare	54	15	2
13	БС / ХОТ/ болон ЖХТ - HA d'Hondt	57	15	2
14	БС/ХОТ болон ЖХТ - HA Sainte-Laguë	56	15	2
Холимог хувь тэнцүүлэх тогтолцоо				
БС/ХОТ болон ЖХТ - LR Hare, Улсаараа нэг тойрог				
6	Илүү суудалд хувь тэнцүүлэх нөхвөр үгүй 2013 оноос өмнөх Германы загвар	40	21	7
7	Илүү суудалд хувь тэнцүүлэх нөхвөртэй 2013 оноос хойших Германы загвар	40	22	7
БС/ХОТ болон ЖХТ, ХӨД, улсаараа нэг тойрог				
8	БС/ХОТ болон ЖХТ- ХӨД d'Hondt	40	21	7
Илүү суудалд хувь тэнцүүлэх нөхвөр үгүй				
9	БС/ХОТ болон ЖХТ - ХӨД Sainte-Laguë	40	21	7
Илүү суудалд нөхвөргүй, Шинэ Зеландын загвар				
БС/ХОТ болон ЖХТ - ХИУ Hare, дөрвөн бүсийн тойрог				
15	Илүү суудалд хувь тэнцүүлэх нөхвөр үгүй 2013 оноос өмнөх Германы загвар	42	22	6
16	Илүү суудалд хувь тэнцүүлэх нөхвөртэй bodel post 2013 2013 оны өмнөх Германы загвар	47	27	8
Нэмэлт гишүүний суудал				
Улсаараа ЖХТ нэг тойрог				
10	БС/ХОТ болон ЖХТ - ХӨД d'Hondt	40	21	6
11	БС/ХОТ болон ЖХТ - ХӨД Sainte-Laguë	40	20	7

			Бие даагч		МАН	АН	МАХН			
			1	76	85.5%	11.8%	1.3%			1.3%
			11	76	44.7%	32.9%	7.9%			14.5%
			1	76	51.6%	37.9%	9.2%			1.3%
			0	76	78.9%	17.1%	3.9%			0.0%
			0	81	55.6%	35.8%	8.6%			0.0%
Шинэ эвсэл	Зөв хүн электорат эвсэл	Бие даагч			МАН	АН	Та бидний эвсэл	Шинэ эвсэл	Зөв хүн электорат эвсэл	Бие даагч
0	1	1		76	81.6%	14.5%	1.3%	0.0%	1.3%	1.3%
4	4	9		76	44.7%	25.0%	7.9%	5.3%	5.3%	11.8%
5	4	1		76	50.0%	27.6%	9.2%	6.6%	5.3%	1.3%
2	2	1		76	72.4%	18.4%	2.6%	2.6%	2.6%	1.3%
2	2	0		76	71.1%	18.4%	5.3%	2.6%	2.6%	0.0%
3	3	0		76	67.1%	19.7%	5.3%	3.9%	3.9%	0.0%
2	2	1		76	72.4%	18.4%	2.6%	2.6%	2.6%	1.3%
1	1	1		76	73.7%	19.7%	2.6%	1.3%	1.3%	1.3%
2	2	1		76	71.1%	18.4%	3.9%	2.6%	2.6%	1.3%
3	1	1		76	71.1%	19.7%	2.6%	3.9%	1.3%	1.3%
0	1	1		76	75.0%	19.7%	2.6%	0.0%	1.3%	1.3%
1	1	1		76	73.7%	19.7%	2.6%	1.3%	1.3%	1.3%
5	4	1		78	51.3%	26.9%	9.0%	6.4%	5.1%	1.3%
5	5	1		80	50.0%	27.5%	8.8%	6.3%	6.3%	1.3%
4	4	1		77	51.9%	27.3%	9.1%	5.2%	5.2%	1.3%
5	4	1		78	51.9%	27.3%	9.1%	6.5%	5.2%	1.3%
5	4	1		80	52.5%	27.5%	7.5%	6.3%	5.0%	1.3%
5	4	1		92	51.1%	29.3%	8.7%	5.4%	4.3%	1.1%
4	4	1		76	52.6%	27.6%	7.9%	5.3%	5.3%	1.3%
4	4	1		76	52.6%	26.3%	9.2%	5.3%	5.3%	1.3%

ЗОХИОГЧИЙН ТОВЧ ТАНИЛЦУУЛГА

АНДРЮ ЭЛЛИС нь сонгуулийн тогтолцооны хэлбэр, хэрэгжих үйл явц, үндсэн хуулийн асуудлаар мэргэшсэн бөгөөд Ардчилал, сонгуульд дэмжлэг үзүүлэх олон улсын хүрээлэн (International IDEA)-гийн Ахлах зөвлөх, Сонгуулийн үйл явц, үйл ажиллагаа хариуцсан хэлтсүүдийг тус тус тэргүүлэн ажиллаж тус байгууллагын салбарыг Ази, Номхон далайн бүс нутагт үүсгэн байгуулсан юм. Тэрбээр сонгуулийн тогтолцооны хэлбэр, сонгуулийн менежмент, гадаадад санал хураах үйл явц, шууд ардчилал, сонгуулийн маргаан шийдвэрлэх асуудлаар олон тооны гарын авлага, ном товхимол хянан тохиолдуулж, хамтран боловсруулсан туршлагатай мэргэжилтэн бөгөөд ардчилсан шилжилтийн асуудлаарх техникийн зөвлөхийн хувиар Индонез, Камбож, Босни Герцогвина, Палестин зэрэг орнуудад урт хугацаагаар ажилласан нэгэн болой.

ТОВЧИЛСОН ҮГ

АН	Ардчилсан Нам	УИХ	Улсын Их Хурал
АСТОУХ	Ардчилал, Сонгуульд Туслах Олон Улсын Хүрээлэн	ХИД	Хамгийн их дундаж
		ХИУ	Хамгийн их үлдэгдэл
БД	Бие даагч	ХОТ	Харьцангуй олонхын тогтолцоо
БС	Багц санал	ХХТТ	Холимог хувь тэнцүүлсэн тогтолцоо
МАН	Монгол Ардын Нам		
МАХН	Монгол Ардын Хувьсгалт Нам	ХШТ	Хоёр шатлалт тогтолцоо
		ХТ	Хувь тэнцүүлэх
НД	Нэр дэвшигч	ХТТ	Хувь тэнцүүлэх тогтолцоо
ЖХТ	Жагсаалтаар хувь тэнцүүлэх		

© 2022 Ардчилал, Сонгуульд
Туслах Олон Улсын Хүрээлэн

Ардчилал, Сонгуульд Туслах Олон Улсын Хүрээлэн (АСТОУХ (IDEA)) – гийн хэвлэн нийтлэлээр аль нэг улс орны хийгээд улс төрийн ашиг сонирхлыг илэрхийлдэггүй. Энэхүү нийтлэлийн агуулга нь АСТОУХ, түүний Удирдах зөвлөл, тэрчлэн Зөвлөлийн гишүүдийн үзэл бодлыг илэрхийлээгүй болно.

Энэхүү нийтлэлийн электрон хувилбарыг Creative Commons Attribution - NonCommercial-ShareAlike 3.0 (CC BY-NC-SA 3.0) лицензийн хүрээнд арилжааны бус зорилгоор чөлөөтэй ашиглах боломжтой.

Дэлгэрэнгүй мэдээлийг Creative Commons вэбсайтын <https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/3.0/> хаягаар орж үзнэ үү.

International IDEA
Stromsborg
SE-103 34 Stockholm
Sweden
+46 8 698 37 00
info@idea.int
www.idea.int